

Vad påverkar andelen som använder studiemedel?

CSN, Rapport 2018:10

Vad påverkar andelen som använder studiemedel?

Centrala studiestödsnämnden (CSN) 2018

Producent CSN, Enheten Kunskap om studiestödet
851 82 Sundsvall
060-18 60 00

Kontaktperson Andreas Dahlkvist
060-14 63 73
andreas.dahlkvist@csn.se

Innehåll

Sammanfattning	4
1 Inledning	7
1.1 Syfte och avgränsning	7
1.2 Frågeställningar	8
1.3 Genomförande.....	8
1.4 Rapportens disposition	9
2 Att analysera nyttjandet av studiestöd	10
2.1 CSN:s statistik över studiestödsnyttjandet.....	10
2.2 Faktorer som kan tänkas förklara andelen som använder studiemedel	11
3 Komvux	14
3.1 Minskande andel har studiemedel bland komvuxstuderande.....	14
3.2 Flera samverkande faktorer påverkar andelen som har studiemedel	24
4 Folkhögskola	27
4.1 Tydlig minskning av andelen som har studiemedel inom folkhögskolan.....	27
4.2 Förändring av studerandegruppen påverkar andelen som har studiemedel....	36
5 Yrkeshögskola	40
5.1 Marginell minskning av andelen som har studiemedel	40
5.2 Ökning för alternativa inkomstkällor påverkar studiestödsnyttjandet	48
6 Högskola och universitet	50
6.1 Fler tar lån inom högskolan	50
6.2 Ingen tydlig påverkan från undersökta förklaringsfaktorer	58
7 Avslutande diskussion	60
7.1 De undersökta faktorerna påverkar andelen som använder studiemedel.....	60
7.2 Vad innebär ökningen av distansstudier för nyttjandet av studiestöd?.....	60
7.3 Har studiestödets betydelse som försörjningskälla förändrats?	61
7.4 Hur kan analysen av studiestödsnyttjandet utvecklas?.....	62
8 Referenser	64

Sammanfattning

I denna rapport analyseras studiestödsnyttjandet inom utbildningsformerna komvux, folkhögskola, yrkeshögskola, samt högskola och universitet. Rapporten fokuserar på betydelsen av olika förklaringsfaktorer för utvecklingen av andelen som har studiemedel inom respektive utbildningsform.

CSN redovisar årligen statistik över nyttjandet av studiemedel. Denna statistik sträcker sig för närvarande till och med andra halvåret 2017. Uppgifter rörande de förklaringsfaktorer som analyseras i denna rapport har dock endast funnits tillgängliga till och med 2016, vilket innebär att undersökningen har avgränsats till perioden 2012–2016.

Flera samverkande förklaringar till minskning av andelen som har studiemedel inom komvux

Nyttjandet av studiestöd inom komvux har minskat över tid, både när det gäller andelen som har studiebidrag och när det gäller andelen som har studielån. Under perioden 2012–2016 minskade andelen som hade studiebidrag från 44 till 36 procent och andelen som hade studielån från 22 till 17 procent. För både studiebidrag och studielån var minskningen särskilt tydlig i slutet av den undersökta perioden. Befintlig statistik visar att andelen som har studiemedel inom komvux även fortsatt att minska under 2017.

Att andelen som har studiebidrag och studielån bland komvuxstuderande minskar över tid kan förklaras av att grupper som nyttjar studiestödet i förhållandevis låg utsträckning har ökat som andel av studerandegruppen. De tydligaste förändringarna är följande:

- högre andel män och lägre andel kvinnor,
- en högre andel deltidsstuderande,
- andelen som läser på distans har ökat,
- en högre andel har löneinkomster som huvudsaklig inkomstkälla,
- andelen utrikes födda har ökat.

Flertalet av de förklaringsfaktorer som analyserats har utvecklats på ett sätt som innebär en negativ påverkan på andelen som har studiemedel. Resultatet av undersökningen tyder även på att det finns en koppling mellan flera av faktorerna, exempelvis mellan studier på deltid och distans.

Tydlig förändring av studerandegruppen påverkar studiestödsnyttjandet inom folkhögskolan

Andelen som har studiemedel inom folkhögskolan förändrades markant under andra halvåret 2016. Jämfört med samma tidsperiod året innan minskade andelen som hade studiebidrag från 57 till 51 procent. Andelen som hade studielån minskade från 35 till 31 procent.

Samtidigt med den relativt kraftiga minskningen av andelen som hade studiemedel under 2016 förändrades även studerandegruppen inom folkhögskolan på ett tydligt sätt. Grupper där en jämförelsevis låg andel har studiemedel ökade som andel av det totala antalet studerande. Det mest tongivande i denna förändring var:

- andelen studerande som var 50 år eller äldre ökade,
- andelen deltids- och distansstuderande ökade,
- en högre andel hade löneinkomster som huvudsaklig inkomstkälla,
- andelen utrikes födda ökade.

För flera av de faktorer som analyserats inträffade således en tydlig förändring under 2016 jämfört med föregående år. Dessa förändringar sammanföll även med en satsning på fler utbildningsplatser inom folkhögskolan som genomfördes samma år. Satsningen tycks ha medfört en ökning av andelarna för distans- och deltidsstuderande, för äldre studerande samt för utrikes födda, grupper som har studiemedel i lägre utsträckning än andra studerande.

Färre studerande inom yrkeshögskolan har studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla

Andelen som har studiebidrag har varit relativt konstant inom yrkeshögskolan under perioden 2012–2016. Mellan andra halvåret 2015 och motsvarande period 2016 minskade dock andelen med studiebidrag från 76 till 74 procent, vilket var den lägsta nivån på fem år.

Flera grupper där studiestödsnyttjandet ligger på en låg nivå blev större i förhållande till hela studerandegruppen. Följande förändringar bedöms ha påverkat utvecklingen:

- en högre andel studerande läser på distans,
- en högre andel har löneinkomster som huvudsaklig inkomstkälla,
- andelen utrikes födda har ökat.

Även om studiestödsnyttjandet inom yrkeshögskolan endast har förändrats i begränsad utsträckning under den undersökta perioden ligger utvecklingen i linje med vad som kan förväntas utifrån dessa förändringar av studerandegruppen.

Ingen tydlig påverkan av undersökta förklaringsfaktorer inom högskola och universitet

Andelen som har studiebidrag har varit mer eller mindre oförändrad bland studerande på högskolor och universitet under de senaste åren. Under andra halvåret 2016 hade 71 procent av de studerande inom högskolan studiebidrag. Samtidigt har andelen som väljer att låna ökat över tid. Under andra halvåret 2012 tog 49 procent studielån. Motsvarande andel för 2016 var 53 procent.

För flera av de förklaringsfaktorer som undersökts i denna rapport går det inte att se någon förändring under den undersökta perioden, vilket skiljer högskolan från övriga utbildningsformer. Exempel på detta är att:

- andelen kvinnor och män är oförändrad,
- andelen deltidstudierande är oförändrad
- andelen som studerar på distans/över internet är oförändrad.

Detta resultat stämmer väl överens med det faktum att andelen som har studiebidrag varit i stort sett oförändrad inom högskolan under de senaste åren. Befintlig statistik visar dessutom att andelen som har studiemedel låg kvar på ungefär samma nivå även under 2017.

Att andelen som tar lån inom högskola och universitet har ökat går inte på något tydligt sätt att härleda till förändringar i de faktorer som analyserats i denna rapport. Istället ökade andelen som tar lån inom flera av de grupper som har undersökts, vilket indikerar att utvecklingen troligen förklaras av andra faktorer än de som har analyserats i rapporten.

Vad förklarar andelen som använder studiemedel?

Syftet med denna rapport har varit att analysera betydelsen av ett antal förklaringsfaktorer för utvecklingen av studiestödsnyttjandet inom utbildningsformerna komvux, folkhögskola, yrkeshögskola, samt högskola och universitet.

Utgångspunkten för analysen, och för valet av förklaringsfaktorer, har varit att det finns skillnader i andelen som använder studiemedel mellan olika grupper. Nästa steg har varit att undersöka om studerandegruppens sammansättning inom de olika utbildningsformerna har förändrats med avseende på de utvalda förklaringsfaktorerna och om detta kan ha påverkat andelen som har studiemedel.

Följande faktorer har analyserats:

- Kön
- Ålder
- Utbildningsnivå
- Studietakt
- Studieform
- Inkomster
- Svensk/utländsk bakgrund

De faktorer som har analyserats har visat sig vara viktiga för att förklara utvecklingen och analysen bidrar med ny kunskap om vad som påverkar andelen som använder studiemedel inom olika utbildningsformer. Resultatet visar samtidigt att det finns potential att utveckla analysen i eventuella kommande undersökningar. Det finns indikationer på att ytterligare faktorer bör inkluderas i analysen, exempelvis inom vilket utbildningsområde studierna bedrivs. Det skulle ge ännu större förståelse för vad som påverkar studiestödsnyttjandet. Resultatet av undersökningen tyder även på att samverkan mellan olika förklaringsfaktorer behöver beaktas i större utsträckning än vad som gjorts i denna rapport.

1 Inledning

Studiestödet ska verka rekryterande för både kvinnor och män och därigenom bidra till en högt deltagande i utbildning.¹ En förutsättning för att studiestödet ska kunna anses vara rekryterande är att det faktiskt används. CSN ska årligen redovisa statistik över nyttjandet av studiestöd inom olika utbildningsformer.² Studiestödsnyttjandet redovisas som andelen studerande som har studiemedel respektive studielån inom utbildningsformerna kommunal vuxenutbildning (komvux), folkhögskola, universitet och högskola, yrkeshögskola³ samt inom konst och kulturutbildningar⁴.

Andelen studerande som nyttjar studiestödet har minskat inom flertalet utbildningsformer under de senaste åren. Befintlig statistik kan delvis förklara denna utveckling. Ett exempel är att andelen deltidsstuderande har ökat, vilket påverkar andelen med studiemedel eftersom de som studerar på deltid mer sällan använder studiebidrag och studielån för att finansiera sina studier. Andelen som väljer att studera med studiemedel påverkas emellertid av flera olika faktorer och det saknas kunskap om betydelsen av flera centrala faktorer för utvecklingen av studiestödsnyttjandet. Målet med denna rapport är att bidra med ny kunskap inom detta område.

1.1 Syfte och avgränsning

Andelen som studerar med studiemedel har minskat för flera utbildningsformer under de senaste åren, samtidigt som studiestödsnyttjandet var mer eller mindre oförändrat inom andra. Syftet med denna rapport är att analysera orsakerna till utvecklingen och vad som påverkar andelen som använder studiemedel.

Undersökningen är avgränsad till utbildningsformerna komvux, folkhögskola, yrkeshögskola⁵, samt högskola och universitet. Utvecklingen av andelen som har studiemedel för studier inom utbildningsformen konst- och kulturutbildningar behandlas inte inom ramen för rapporten. Anledningen till detta är att konst- och kulturutbildningar är en relativt ny utbildningsform⁶, vilket gör att det inte är meningsfullt att analysera utvecklingen över en längre tidsperiod.

Analysen avgränsas till ett antal utvalda faktorer. Det som har styrts valet av faktorer är dels tidigare kunskaper om skillnader i studiestödsnyttjandet inom olika grupper, dels tillgången på tillförlitliga registeruppgifter. CSN har, i myndighetens egna register, endast begränsad tillgång till uppgifter som kan användas för att undersöka dessa faktorer. Ytterligare uppgifter har därmed fått beställas från Statistiska centralbyrån (SCB). Analysen fokuserar på studerandegruppens sammansättning, både med avseende på bakgrundsfaktorer (t.ex. ålder och kön) och studiernas karaktär (t.ex.

¹ Se Prop. 2017/18:1.

² 6 § Förordningen (2017:1114) med instruktion för Centrala studiestödsnämnden.

³ Fram till och med 2013 bedrivs liknande utbildning under namnet kvalificerad yrkesutbildning.

Kvalificerad yrkesutbildning och yrkeshögskoleutbildning bedrevs parallellt under en övergångsperiod.

⁴ Utbildningsformen tillkom 2015, innan dess fanns liknande utbildningen inom ramen för det som kallades kompletterande utbildning. De båda utbildningsformerna fanns även parallellt under en period.

⁵ För de tidigare åren ingår även kvalificerad yrkesutbildning.

⁶ Den äldre utbildningsformen kompletterande utbildningar fanns även kvar under en övergångsperiod även efter införandet av konst- och kulturutbildningar, vilket medför ytterligare svårigheter att analysera konst och kulturutbildningar på ett meningsfullt sätt.

studietakt), samt på de försörjningskällor som de studerande använt sig av under studietiden.

CSN:s återkommande statistik över studiestödsnyttjandet sträcker sig för närvarande till och med andra halvåret 2017. Eftersom flera av de uppgifter som används i analysen endast har funnits tillgängliga till och med 2016 har undersökningen avgränsats till att gälla perioden 2012–2016, vilket är en nackdel. En nedåtgående trend i andelen med studiemedel inom olika utbildningsformer var dock tydlig redan under 2015 och 2016, vilket gör det möjligt att identifiera förändringar i potentiella förklaringsfaktorer. I vissa fall används CSN:s befintliga statistik som ett komplement till de uppgifter som redovisas i denna rapport.

1.2 Frågeställningar

Följande frågeställningar har varit vägledande för arbetet:

- I vilken utsträckning skiljer sig andelen studerande som har studiebidrag och studielån utifrån följande faktorer:
 - Kön
 - Ålder
 - Utbildningsnivå
 - Studietakt (heltid/deltid)
 - Studieförhållande (campus/distans)
 - Inkomster (huvudsaklig inkomstkälla, samt löneinkomster)
 - Svensk/utländsk bakgrund
- Hur har studerandegruppens sammansättning förändrats över tid med avseende på ovanstående faktorer?
- I vilken utsträckning kan förändringar i dessa faktorer förklara utvecklingen för andelen som studerar med studiemedel?
- Vilka skillnader och likheter finns mellan olika utbildningsformer när det gäller betydelsen av olika förklaringsfaktorer?

1.3 Genomförande

Undersökningen bygger uteslutande på registerdata som inhämtats från Statistiska centralbyrån (SCB). Utgångspunkten för datamaterialet är årliga populationer för var och en av utbildningsformerna komvux, folkhögskola, yrkeshögskola samt högskola och universitet. Dessa populationer baseras på de individer som varit registrerade som studerande inom respektive utbildningsform andra halvåret för åren 2012–2016. Populationerna har tagits fram för att i så stor utsträckning som möjligt efterlikna de populationer som använts inom ramen för CSN:s löpande redovisning av statistik över studiestödsnyttjandet.⁷ Det innebär att endast studerande på utbildningar som kan ge rätt till studiemedel har tagits med.

⁷ Se CSN (2018d) för den senaste publikationen inom ramen för detta uppdrag.

Till dessa populationer har det tillförts flera olika variabler. Till att börja med har uppgifter om utbetalda studiemedel, i form av bidrag och lån, för respektive halvår inkluderats. Detta för att kunna beräkna andelen av de studerande som har haft studiebidrag och studielån inom respektive utbildningsform. Uppgifterna kommer ursprungligen från CSN men har i detta fall hämtats från registret för befolkningens studiedeltagande. Eftersom både uppgifter om registreringar och utbetalda studiemedel förändras löpande skiljer sig både totalpopulationerna och uppgifterna om vilka individer som har haft studiemedel något från de uppgifter som använts inom ramen för CSN:s löpande redovisning av statistik inom området.

Utöver uppgifter om utbetalningar av studiemedel har andra faktorer som bedömts vara relevanta för att förklara studiestödsnyttjandet inhämtats från olika register. Dels handlar det om uppgifter som rör studierna, exempelvis om studierna bedrivs på heltid eller deltid, dels rör det sig om uppgifter om de studerandes bakgrund och inkomster. De uppgifter som rör studierna avser andra halvåret för respektive år, medan uppgifter om inkomster avser hela året.

Analysen av datamaterialet har i huvudsak genomförts i form av en enkel tabellanalys. Dels genom att följa utvecklingen för andelen som använder studiemedel inom olika utbildningsformer fördelat på grupper som kan kopplas till relevanta faktorer, dels genom att kontrollera om sammansättningen i studerandegruppen har förändrats med avseende på de i analysen inkluderade förklaringsfaktorerna.

1.4 Rapportens disposition

Kapitel 2 inleds med en bakgrund till CSN löpande redovisning av statistik över studiestödsnyttjandet inom olika utbildningsformer. Efter denna bakgrund följer en kort redogörelse för utvecklingen av andelen som har studiemedel och en beskrivning av de förklaringsfaktorer som analyseras i rapporten.

I kapitel 3-6 redovisas i tur och ordning uppgifter om studiestödsnyttjande inom utbildningsformerna komvux, folkhögskola, yrkeshögskola sam högskola och universitet. I respektive kapitel redogörs dels för andelen med studiebidrag och studielån fördelat på olika grupper. Dessutom redogörs för om sammansättningen av studerandegruppen inom de olika utbildningsformerna förändrats med avseende på de analyserade förklaringsfaktorerna. Vart och ett av kapitlen avslutas med ett avsnitt som sammanfattar vad som har påverkat utvecklingen för studiestödsnyttjandet inom respektive utbildningsform.

Kapitel 7 utgörs av en avslutande diskussion där det görs en återkoppling till frågeställningarna för undersökningen och där resultaten i tidigare kapitel diskuteras.

2 Att analysera nyttjandet av studiestöd

2.1 CSN:s statistik över studiestödsnyttjandet

Sedan 2014 har CSN årligen haft i uppdrag att ta fram statistik över nyttjandet av studiestöd inom olika utbildningsformer. Inledningsvis bestod uppdraget av att utveckla en modell för uppföljning av studiestödsnyttjandet. Dessutom skulle CSN i möjligaste mån försöka spegla studiestödsnyttjandet bland dem som har rätt till studiemedel.⁸ Året därpå fick CSN ytterligare ett uppdrag med syfte att vidareutveckla uppföljningen, bland annat genom att ta fram tidsserier över studiestödsnyttjandet.⁹

Utifrån arbetet med 2014 och 2015 års uppdrag bedömdes att en redovisning av andelen som har studiemedel av dem som har rätt till studiestöd är svår att göra tillräckligt tillförlitlig.¹⁰ Sedan 2016 har CSN årligen levererat statistik över studiestödsnyttjandet i form av en tidsserie som visar utvecklingen på övergripande nivå och mer detaljerad statistik fördelat efter utbildningsform för det andra halvåret aktuellt år. I båda dessa fall avser redovisningen av statistiken studiestödsnyttjandet bland samtliga studerande inom utbildningar som ger rätt till studiestöd.¹¹ Tidsserien sträcker sig från 2010 och framåt och fylls årligen på med nya uppgifter. Den årliga statistik som redovisas per utbildningsform fördelas efter kön, ålder, hel- och deltidsstudier, samt i förekommande fall per utbildningsnivå och utbildningsinriktning.

Den årliga statistiken tas fram i samarbete med Statistiska centralbyrån (SCB) och innehåller uppgifter om samtliga studerande¹² under andra kalenderhalvåret inom utbildningsformerna kommunal vuxenutbildning (komvux), folkhögskola, yrkeshögskola, konst- och kulturutbildningar, samt högskola och universitet. Statistiken omfattar endast studerande som varit registrerade vid studiestödsberättigande utbildningar. Utöver uppgifter om antalet studerande redovisas även uppgifter om andelen som har studiebidrag, samt andelen som har studielån.

⁸ Se Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Centrala studiestödsnämnden för det ursprungliga uppdraget.

⁹ Se Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Centrala studiestödsnämnden.

¹⁰ Se CSN (2014) och CSN (2015) för redovisningen av dessa uppdrag.

¹¹ Uppdraget om att redovisa statistik över studiestödsnyttjande finns i CSN:s regleringsbrev för respektive år till och med 2017. Under 2018 överfördes uppgiften att redovisa denna statistik till CSN:s instruktion.

¹² I båda dessa fall avser redovisningen studiestödsnyttjandet bland samtliga studerande inom utbildningar som ger rätt till studiestöd. Studerande med ofullständiga personnummer och inresande studerande har genomgående rensats bort.

2.2 Faktorer som kan tänkas förklara andelen som använder studiemedel

I dagsläget har CSN redovisat statistik över studiestödsnyttjandet som omfattar perioden 2010–2017. Under denna period har CSN även följt utvecklingen och även publicerat kommenterad statistik där relevanta förklaringsfaktorer diskuteras.¹³

Ett av de tydligaste resultaten som framkommit av CSN:s redovisning av statistiken är att andelen som studerar med studiemedel gått ned inom flera utbildningsformer, exempelvis inom komvux. Samtidigt har andelen som studerar med studiemedel varit i princip oförändrad inom andra utbildningsformer. Inom högskola och universitet har exempelvis andelen med studiemedel varit mer eller mindre densamma över tid, samtidigt som andelen som tar lån har ökat.

Utvecklingen av studiestödsnyttjandet går bland annat att koppla till förändringar i studerandegruppens sammansättning, vilket till viss del kan följas utifrån den fördelningen av statistiken som gjorts inom ramen för den årliga redovisningen. Nedan redovisas de förklaringsfaktorer som tas upp i den återkommande redovisningen, vilka även har analyserats inom ramen för denna undersökning.

Det har redan tidigare visats att *könen* är en viktig faktor för att förklara andelen som studerar med studiemedel. För flera utbildningsformer finns en återkommande skillnad mellan kvinnor och män när det gäller nyttjandet av studiemedel. Dessutom finns återkommande skillnader mellan kvinnor och män när det gäller andelen av studiemedelstagarna som tar lån, s.k. lånebenägenhet.¹⁴ Skillnaderna mellan kvinnor och män har förmodligen flera olika förklaringar. Exempelvis är studerande kvinnor i genomsnitt äldre än studerande män och de har oftare barn som bor hemma, vilken kan påverka den ekonomiska situationen och i förlängning därmed även nyttjandet av studiestöd.¹⁵

Ytterligare en förklaringsfaktor är de studerandes *ålder*. Både andelen som har studiebidrag och andelen som lånar varierar mellan olika åldrar. Därmed kan även förändringar i ålderssammansättningen bland studerande inom olika utbildningsformer ha en tydlig påverkan på nyttjandet av studiemedel. Den ekonomiska situationen skiljer sig åt mellan studerande i olika åldrar, vilket även påverkar andelen som har studiemedel. Dessutom finns bestämmelser i studiestödssystemet som begränsar möjligheten att få studiemedel inom olika åldersgrupper.¹⁶

En faktor med stor betydelse för andelen med studiemedel är om studierna bedrivs på *heltid eller deltid*. CSN har redan tidigare uppmärksammat att andelen deltidsstuderande är en viktig faktor för att förklara andelen studerande som har studiemedel.¹⁷ Eftersom det krävs studier på minst halvtid för att kunna få studiemedel har inte alltid deltidsstuderande rätt till studiemedel. En förhållandevis stor andel av dem som läser på deltid har troligtvis inte heller studier som sin huvudsakliga sysselsättning. Det är

¹³ Se CSN (2018d) för den senast publicerade statistiken. För en tidigare kommenterad statistik om utvecklingen, se CSN (2017a).

¹⁴ Se CSN (2017b).

¹⁵ CSN (2018a), s. 44.

¹⁶ Se CSN (2018b), s. 79–80.

¹⁷ CSN (2017a), s. 19.

t.ex. möjligt att man arbetar och studerar parallellt, vilket påverkar behovet av studiestöd och därmed även nyttjandet av studiebidrag och studielån.

Inom komvux och folkhögskolan bedrivs studier på fler olika *utbildningsnivåer*. Det finns tydliga skillnader i andelen som har studiemedel mellan utbildningsnivåer. Generellt är andelen som studerar med studiemedel lägre på låga utbildningsnivåer.¹⁸ Förändringar i andelen studerande som läser på olika utbildningsnivåer kan därmed även påverka andelen som studerar med studiemedel, vilket gör att denna faktor har beaktats i analysen.

Utöver de faktorer som är en återkommande del av CSN:s redovisning av statistik rörande studiestödsnyttjandet finns ytterligare förklaringsfaktorer som har en trolig påverkan på nyttjandet av studiestöd. Nedan redovisas övriga förklaringsfaktorer som beaktats i analysen.

På samma sätt som att fördelningen mellan hel- och deltidsstudier påverkar nyttjandet av studiestöd spelar det även en roll i vilken form studierna bedrivs. *Distansstudier* innebär andra förutsättningar att kombinera studierna med en annan sysselsättning och därmed också alternativa sätt att finansiera studier. Det är därför rimligt att anta att en förändring av andelen som studerar på distans även påverkar andelen som har studiemedel.

Det står sedan tidigare klart att studier kan finansieras på många olika sätt.¹⁹ En del studerande väljer exempelvis att arbeta vid sidan av studierna och försörja sig på löneinkomster istället för med studiemedel under studietiden. Det finns även olika offentliga ersättningar som kan användas för att finansiera studier inom vissa utbildningsformer. Ett sätt att få kunskap om vad de studerande använder för att försörja sig är uppgifter om individens *huvudsakliga inkomstkälla*. Uppgifter om en individs huvudsakliga inkomstkälla visar vilken typ av inkomst som varit den viktigaste under ett visst inkomstår. Andelen som studerar med studiemedel bör rimligen påverkas av förändrade försörjningsmönster bland de studerande. Därför har denna faktor tagits i beaktande i analysen.

Faktiska *löneinkomster* bland studerande kan även ha en direkt påverkan på nyttjandet av studiemedel. Högre löneinkomster kan innebära att behovet av studiestöd minskar, vilket kan påverka andelen med studiemedel. Dessutom kan höga inkomster även innebära att en studerande inte längre har rätt till studiemedel på grund av den inkomstgräns som finns i studiestödssystemet. Löneinkomsterna bland studerande har inkluderats i analysen som ett komplement till uppgifterna om huvudsaklig inkomstkälla för studerande.

I flera tidigare undersökningar har CSN lyft fram betydelsen av den studerandes bakgrund för nyttjandet av studiemedel. Det har t.ex. framkommit att det finns skillnader beroende på om den studerande har *svensk eller utländsk bakgrund*.²⁰ Att nyttjandet av studiestöd skiljer sig mellan studerande som kommer från en svensk bakgrund och studerande som har en utländsk bakgrund kan ha flera olika förklaringar. Studerande som nyligen anlänt till Sverige har inte alltid rätt till studiestöd. I vissa fall kan nyanlända även finansiera sina studier med andra typer av ersättningar. Det kan även vara så att etnisk och kulturell bakgrund påverkar synen på studiestödet,

¹⁸ CSN (2017a), s. 16–19.

¹⁹ Se CSN (2018a), s. 35–38.

²⁰ Se t.ex. CSN (2017b), s. 7–8.

exempelvis i form av attityden till låntagande²¹. Förändringar av andelen studerande som har en utländsk bakgrund kan därmed även tänkas påverka andelen som studerar med studiemedel, vilket har gjort att denna faktor beaktats i analysen.

²¹ Se CSN (2018c).

3 Komvux

3.1 Minskande andel har studiemedel bland komvuxstuderande

Andelen studerande på komvux som har studiemedel har minskat över tid. Av dem som studerade på komvux andra halvåret 2012 hade 44 procent studiebidrag. Motsvarande andel för 2016 var 36 procent. Minskningen i andelen med studiebidrag var särskilt tydlig under 2015 och 2016.

Andelen som tar studielån har också minskat bland studerande inom komvux under samma tidsperiod, från 22 procent 2012 till 17 procent 2016. Även i detta fall var minskningen särskilt tydlig under de sista åren i tidsperioden.

Av CSN:s löpande redovisning av statistik över studiestödsnyttjandet framgår att andelen som har studiemedel inom komvux fortsatt att minska också under 2017.²²

Nedan redovisas nyttjandet av studiestöd inom komvux för olika grupper under perioden 2012–2016, samt hur studerandegruppen förändrats under denna period. Detta för att göra det möjligt att avgöra vilka faktorer som påverkar utvecklingen totalt sett.

Minskande andel med studiemedel för både kvinnor och män

De senaste årens minskning av andelen som har studiemedel inom komvux gäller både för kvinnor och för män. För kvinnor minskade andelen som hade studiebidrag från 45 procent andra halvåret 2012 till 39 procent andra halvåret 2016. För män minskade andelen från 41 till 32 procent under samma tidsperiod. Även andelen som valde att ta studielån minskade, både bland kvinnorna och bland männen.

Tabell 3.1 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹
Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter kön.

	Kvinnor			Män			Samtliga		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	74 118	45	22	38 673	41	21	112 791	44	22
2013	82 751	45	21	45 446	41	22	128 197	43	22
2014	89 009	44	21	50 642	39	21	139 651	43	21
2015	84 901	42	19	48 987	35	19	133 888	39	19
2016	90 539	39	18	54 525	32	17	145 064	36	17

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

²² Se CSN (2018d)

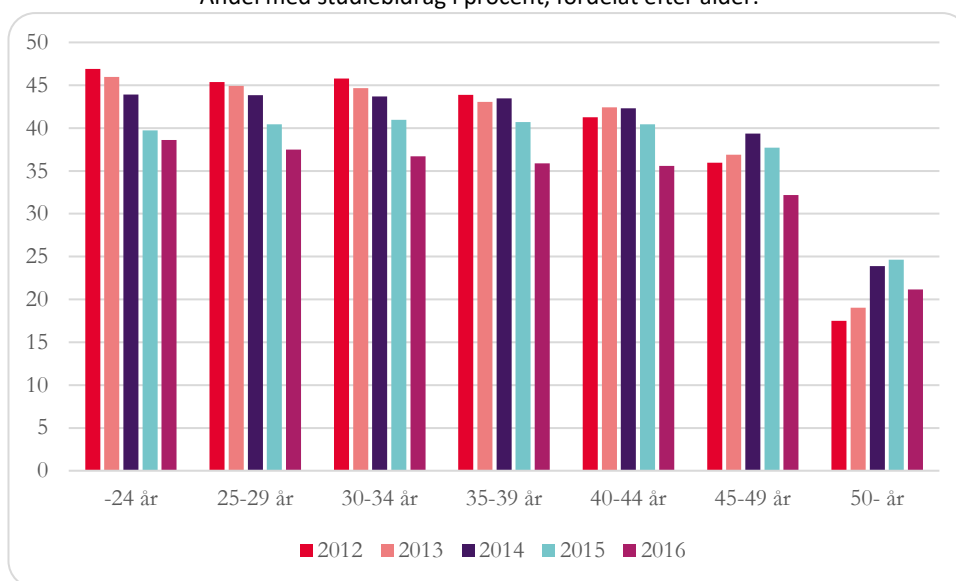
Under hela den undersökta tidsperioden har andelen som har studiebidrag varit högre bland kvinnorna än bland männen. Trots en minskning för båda grupperna har skillnaden mellan kvinnor och män också ökat över tid när det gäller andelen som har studiebidrag. För andelen som har lån är dock skillnaderna marginella.

Kvinnorna är i tydlig majoritet bland studerande inom komvux. Andelen kvinnor av det totala antalet studerande har dock minskat över tid, från 66 procent andra halvåret 2012 till 62 procent under 2016. Eftersom det är mindre vanligt bland män att studera med studiemedel än vad det är bland kvinnor har denna förändring bidragit till att andelen med studiemedel totalt inom komvux har minskat över tid.

Andelen som har studiemedel minskar i alla åldrar

Andelen studerande inom komvux som har studiemedel skiljer sig något mellan olika åldersgrupper. Det är generellt vanligare att studera med studiemedel bland yngre studerande än bland äldre. För studerande under 35 år har andelen som har studiebidrag minskat konstant mellan 2012 och 2016. För studerande som är 35 år eller äldre är utvecklingen något mer ojämn. Bortsett från den allra äldsta åldersgruppen (50 år eller äldre) var dock andelen med studiebidrag lägre 2016 än vad den var 2012.

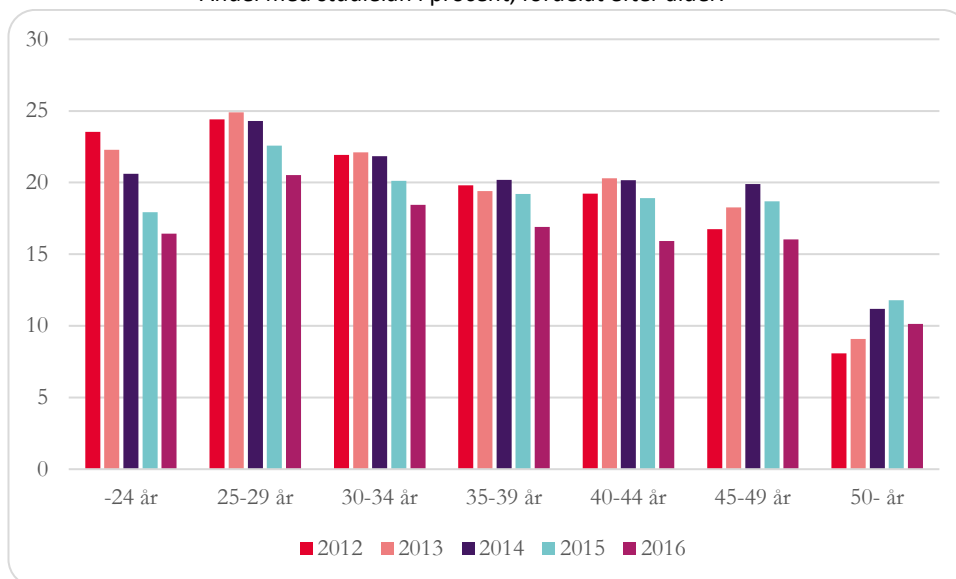
Diagram 3.1 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹
Andel med studiebidrag i procent, fördelat efter ålder.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Med undantag för 2015 har andelen som har studiebidrag varit högst i den yngsta åldersgruppen och minskat med stigande ålder. Att ta lån utöver studiebidraget är dock vanligast bland dem som är något äldre och andelen som tar studielån har varit högst i åldersgruppen 25–29 år under hela den undersökta perioden. Utvecklingen för andelen som har studielån liknar den för andelen som har studiebidrag. Nedgången för andelen med studielån har dock varit särskilt tydlig för den allra yngsta åldersgruppen.

Diagram 3.2 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹
Andel med studielån i procent, fördelat efter ålder.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

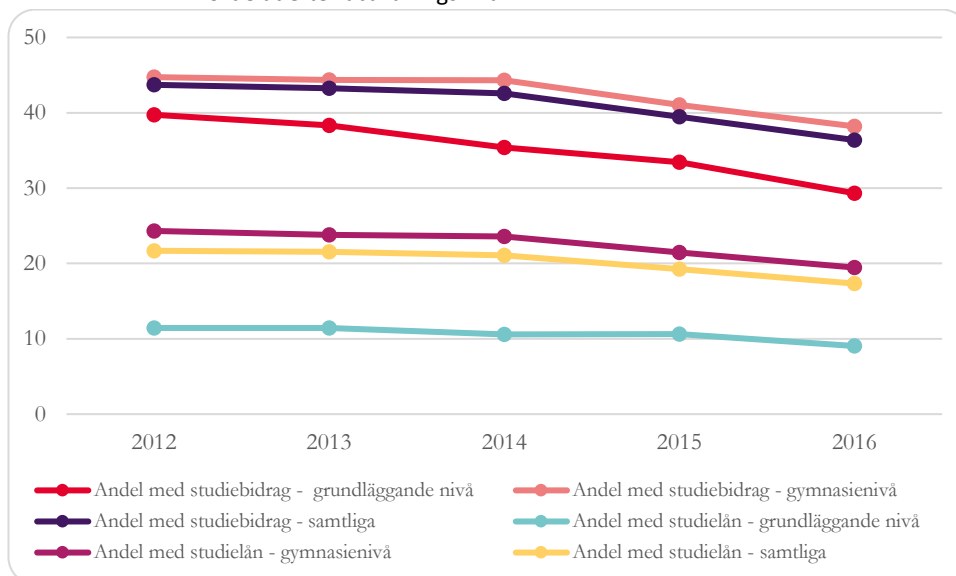
Åldersfördelningen bland studerande inom komvux har varit i stort sett densamma under den undersökta perioden. En förändring är dock att andelen studerande som är 24 år eller yngre minskade i slutet av perioden, samtidigt som andelen som i åldern 30–39 år ökade. Eftersom andelen med studiebidrag är något lägre i dessa åldrar har troligtvis den totala andelen med studiemedel påverkats av denna förändring i ålderssammansättningen. Samtidigt lånar studerande i dessa åldrar mer än de yngre, vilket innebär att effekten inte är entydig.

Minskning av andelen med studiemedel på grundläggande nivå

Studier inom komvux kan bedrivas på grundläggande nivå eller på gymnasienivå. Andelen som studerar med studiemedel är betydligt lägre bland studerande som huvudsakligen läser på grundläggande nivå än vad den är bland studerande som främst studerar på gymnasienivå. Skillnaderna mellan grupperna har dock ökat över tid. Av dem som studerade på grundläggande nivå inom komvux under andra halvåret 2012 hade 40 procent studiebidrag, för dem som studerade på gymnasienivå var andelen 45 procent. Under andra halvåret 2016 var motsvarande andelar 29 respektive 38 procent. Minskningen har därmed varit tydligare bland studerande på grundläggande nivå. Nedgången för dessa andelar var tydligast i slutet av undersökningsperioden, både bland studerande på grundläggande nivå och bland studerande på gymnasienivå.

Diagram 3.3 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹

Andelar med studiebidrag och studielån i procent, fördelat efter utbildningsnivå.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Andelen som tar lån är lägre för studerande på grundläggande nivå än vad den är för studerande på gymnasienivå. Även i detta fall har andelen minskat för studerande på båda nivåerna. Minskningen har dock inte varit lika kraftig som den för andelen med studiebidrag.

Den stora majoriteten av studerande inom komvux läser huvudsakligen på gymnasienivå. Under hela den period som undersökts har andelen som läser på gymnasienivå varit ungefär 80 procent av samtliga studerande inom komvux. Det har således inte skett några förändringar som kan antas har påverkat studiestödsnyttjandet inom utbildningsformen.

Ökning för deltidstuderande påverkar andelen med studiemedel

Det är generellt vanligare att studera med studiemedel bland heltidsstuderande än vad det är bland deltidstuderande. Detta gäller även inom komvux. Under andra halvåret 2016 var det 64 procent av dem som studerande på heltid inom komvux som hade studiebidrag. Motsvarande andel för deltidstuderande var 33 procent. Skillnaderna är även tydliga när det gäller hur vanligt det är att ta lån. Av dem som studerade på heltid hade 19 procent studielån. I gruppen som läste på deltid var andelen låntagare endast 8 procent. Över tid har andelen med studiebidrag och studielån minskat, både för hel- och deltidstuderande.

Tabell 3.2 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹

Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter studier på hel- och deltid.

	Heltid ²		Deltid ³		Samtliga	
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån
2012	49 378	72 37	63 413	21 9	112 791	44 22
2013	54 389	72 38	73 808	22 9	128 197	43 22
2014	57 098	72 38	82 553	23 9	139 651	43 21
2015	52 919	68 36	80 969	21 9	133 888	39 19
2016	55 158	64 33	89 906	19 8	145 064	36 17

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

² >= 300 verksamhetspoäng under andra halvåret respektive år.

³ < 300 verksamhetspoäng under andra halvåret respektive år.

Det har över tid blivit allt vanligare att studera på deltid inom komvux. Under perioden 2012–2016 ökade andelen som läste på deltid från 56 till 62 procent. Eftersom det är mindre vanligt att ha studiemedel bland deltidsstuderande har denna utveckling troligen bidragit till att den totala andelen som tar studiemedel inom komvux minskat över tid.

Andelen med studiemedel lägre bland studerande på distans

Andelen som har studiemedel inom komvux är lägre bland studerande som läser på distans, eller på kvällstid, jämfört med övriga studerande. Under andra halvåret 2016 hade 36 procent av samtliga studerande inom komvux studiebidrag och 17 procent hade lån. Motsvarande andelar för dem som läste på distans var 29 respektive 15 procent. Bland dem som studerande på kvällstid var andelen med bidrag 8 procent och andelen med lån 3 procent. För studerande på distans har andelen med studiebidrag och lån minskat mellan 2012 och 2016. För studerande på kvällstid har andelarna varit i stort sett desamma.

Tabell 3.3 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹

Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter samtliga studerande, studerande på distans och kvällstid.

	Samtliga studerande			varav distans ²			varav kvällstid		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	112 791	44	22	20 923	33	18	5 098	8	3
2013	128 197	43	22	27 016	34	18	5 643	7	2
2014	139 651	43	21	34 003	35	19	5 953	8	2
2015	133 888	39	19	31 089	33	17	5 605	8	2
2016	145 064	36	17	38 647	29	15	5 870	8	3

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

² T.o.m. 2015 redovisas kategorin ”Ej schemalagd undervisning”, fr.o.m. 2016 kategorin ”Distans”.

Det har blivit allt vanligare att studera på distans²³ inom komvux. Under andra halvåret 2012 läste 19 procent av de studerande inom komvux på distans. Motsvarande andel för andra halvåret 2016 var 27 procent. Eftersom det är mindre vanligt att ha studiemedel bland distansstuderande än vad det är bland studerande inom komvux generellt har ökningen av andelen som studerar på distans även påverkat studiestödsnyttjandet totalt.

Färre studerande har studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla

Studier kan finansieras på andra sätt än med studiemedel. Användningen av alternativa försörjningskällor påverkar även studiestödsnyttjandet. Ett sätt att beskriva hur olika grupper försörjer sig är att redovisa vilken som är den huvudsakliga inkomstkällan inom respektive grupp. I detta avsnitt redovisas den huvudsakliga inkomstkällan för studerande inom komvux fördelat på fyra olika kategorier:

- inkomst av lön, näring och kapital,
- studiestöd,
- övriga skattefria och skattepliktiga transfereringar,
- ingen inkomst.

Det är viktigt att ha i åtanke att dessa inkomstuppgifter avser hela året samtidigt som uppgifter om studier och nyttjande av studiestöd i detta sammanhang endast avser andra kalenderhalvåret respektive år. Det innebär t.ex. att en individ som har haft studiemedel under första kalenderhalvåret kan ha studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla utan att hen nödvändigtvis behöver ha studerat med studiemedel under andra kalenderhalvåret. Det är även möjligt att en individ som försörjer sig på studiemedel under andra kalenderhalvåret ändå redovisas under en annan huvudsaklig inkomstkälla eftersom andra inkomster kan vara mer omfattande sett till hela året. Trots dessa begränsningar kan uppgifter om huvudsaklig inkomstkälla visa på

²³ Före 2015 användes kategorin ”Ej schemalagd undervisning” för att mäta distansstudier, från och med 2016 används istället kategorin ”Distans”.

eventuella förändringar i studerandegruppen och hur dessa kan tänkas påverka nyttjandet av studiestöd.

Helt enligt förväntan varierar nyttjandet av studiestöd under andra halvåret utifrån de studerandes huvudsakliga inkomstkälla för hela året. Av dem som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla under 2016 var det 85 procent som även studerade med studiemedel under andra halvåret samma år. Resterande andel av dessa hade således haft med studiemedel under någon annan del av året. Ungefär hälften av dem som huvudsakligen försörjde sig på studiestöd hade även lån för studier under andra halvåret. Dessa andelar förändrades endast marginellt under perioden 2012–2016.

Av de studerande som hade inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla för 2016 var det 27 procent som hade studiebidrag och 11 procent som hade studielån under andra halvåret samma år. Det innebär att knappt tre fjärdedelar finansierade sina studier under andra halvåret på annat sätt än med studiemedel, troligtvis med löneinkomster. Andelarna med studiebidrag och studielån i denna grupp har varierat något över tid, men var dock i stort sett desamma 2012 som de var 2016.

I den grupp av studerande som hade övriga bidrag och transfereringar som sin huvudsakliga inkomstkälla för 2016 var det 28 procent som hade studiebidrag och 12 procent som hade studielån under andra halvåret. Fler än två tredjedelar finansierade alltså sin studier under andra halvåret på annat sätt än med studiemedel. Andelen som studerade med studiemedel under andra halvåret respektive år har minskat betydligt över tid inom denna grupp. För de studerande inom komvux som hade övriga bidrag och transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla har det alltså blivit mindre vanligt nyttja studiestödssystemet.

Tabell 3.4 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹

Antal studerande och andelar i procent med bidrag och lån, fördelat efter huvudsaklig inkomstkälla².

	Inkomst lön m.m.			Studiestöd			Övriga bidrag och transfereringar		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	57 258	29	12	25 675	86	50	28 263	38	17
2013	67 033	30	12	27 697	85	50	31 776	38	17
2014	75 187	31	13	29 066	85	50	33 340	35	16
2015	75 248	29	12	24 479	84	52	32 146	32	14
2016	85 093	27	11	22 824	85	52	35 318	28	12

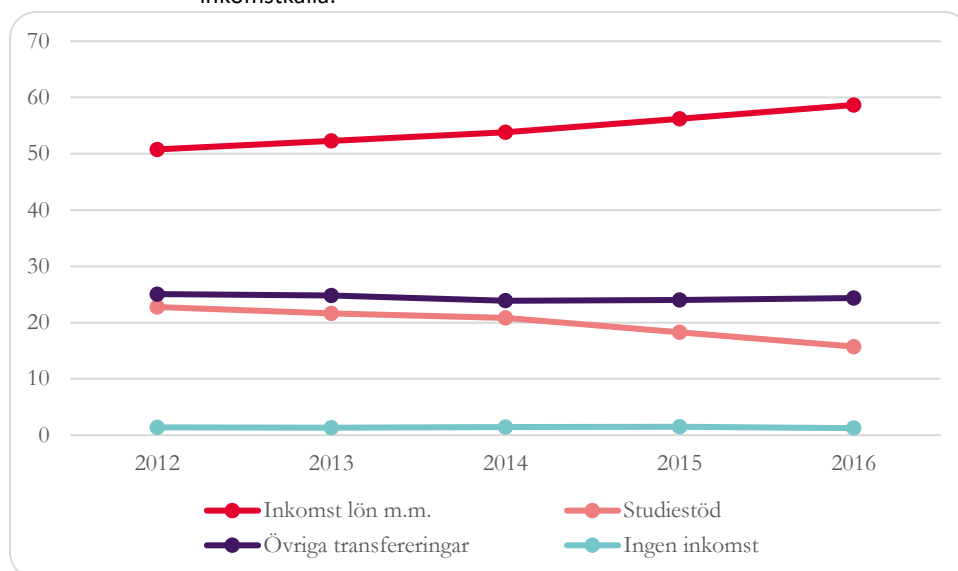
¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

² Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

Studerandegruppen inom komvux har förändrats när det gäller fördelningen mellan huvudsakliga inkomstkällor. Den vanligaste huvudsakliga inkomstkällan är inkomster av lön, näringsverksamhet eller kapital. För hela perioden 2012–2016 hade över hälften av dem som studerade andra halvåret detta som huvudsaklig inkomstkälla. Andelen har dessutom ökat över tid, från 51 procent 2012 till 59 procent 2016. För dem som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla var utvecklingen den motsatta. Av dem som studerade inom komvux under andra halvåret 2012 hade 23 procent studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla för inkomståret. Motsvarande andel för 2016 var 16 procent. Allt fler studerande inom komvux försörjer sig alltså på

löneinkomster och allt färre med studiemedel. Andelen som hade övriga bidrag och transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla har varit i stort sett oförändrad.

Diagram 3.4 Huvudsaklig inkomstkälla¹ för studerande inom komvux, 2012–2016²
Andelar i procent av samtliga studerande, fördelat efter huvudsaklig inkomstkälla.

¹ Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Att andelen som studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla minskar samtidigt som andelen som huvudsakligen försörjer sig på lön ökar har haft en tydlig påverkan på studiestödsnyttjandet inom komvux. Detta eftersom andelen som finansierade sina studier med studiemedel under andra halvåret är betydligt lägre bland dem som huvudsakligen levde av andra inkomster än studiestöd under året.

Andelen av de studerande som hade övriga bidrag och transfereringar förändrades inte nämnvärt under perioden. Allt färre inom denna grupp hade dock studiemedel för sina studier under andra halvåret respektive år, vilket har haft en påverkan på studiestödsnyttjandet inom komvux generellt.

Högre löneinkomster bland studerande inom komvux

Förutom trenden att allt fler av dem som studerar på komvux huvudsakligen lever på löneinkomster går det även att se att inkomsterna ökar. För samtliga studerande inom komvux ökade den genomsnittliga löneinkomsten med över 30 procent mellan 2012 och 2016, från 91 700 till 122 800 kronor. Medianinkomsten fördubblades under samma period, och uppgick till 83 500 under 2016.

Tabell 3.5 Löneinkomster¹ för studerande inom komvux, 2012–2016²

Medelinkomst och inkomst per kvartil i kronor.

	2012	2013	2014	2015	2016
Medelinkomst	91 722	96 949	101 674	110 313	122 836
P ₂₅	0	0	0	0	611
P ₅₀ (median)	43 199	48 894	55 724	67 877	83 538
P ₇₅	160 688	169 896	177 188	191 786	215 311

¹ Inkomststoppgifterna avser hela året för respektive år.² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

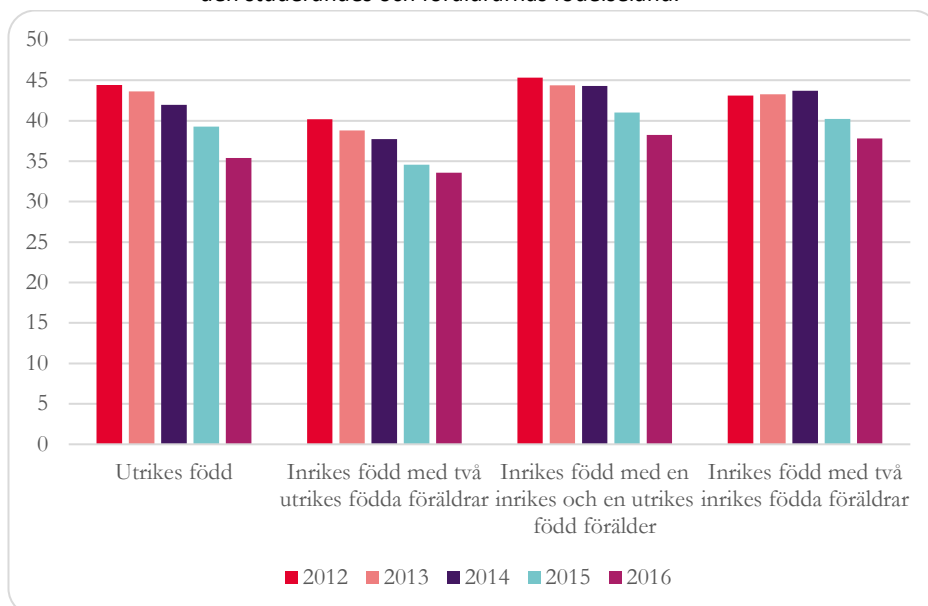
Utvecklingen för löneinkomsterna stämmer väl överens med förändringen i fördelningen mellan olika inkomstkällor bland komvuxstuderande. De ökade löneinkomsterna är troligtvis en viktig faktor bakom att allt fler har lön som sin huvudsakliga inkomstkälla. Detta i kombination med att allt fler inom komvux läser på deltid och på distans tyder på att det har blivit vanligare att kombinera studierna med lönearbete, vilket har lett till att färre studerar med studiemedel.

Fler utrikes födda påverkar nyttjandet av studiestöd

Andelen med studiemedel varierar beroende på om den studerande har svensk eller utländsk bakgrund. När det gäller andelen som har studiemedel generellt är dock skillnaderna relativt små. Andelen med studiebidrag bland utrikes födda var 35 procent under andra halvåret 2016. Motsvarande andel för dem som var födda i Sverige och som hade två inrikes födda föräldrar var 38 procent.

Diagram 3.5 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹

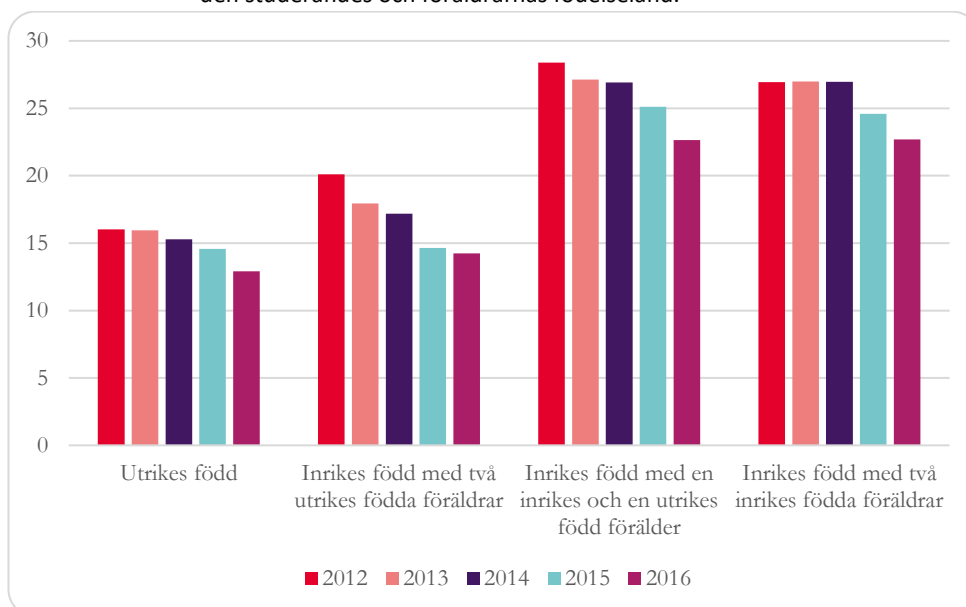
Andelar i procent med studiebidrag, fördelat efter den studerandes och föräldrarnas födelseland.

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Skillnaderna är dock betydligt större när det gäller andelen som tar lån. Under hela den undersökta perioden har andelen som tar studielån varit förhållandevis låg i gruppen utrikes födda. Under 2016 var andelen som tog studielån 13 procent bland utrikes födda och 23 procent bland studerande födda i Sverige med inrikes födda föräldrar.

Diagram 3.6 Studiestödsnyttjande inom komvux, 2012–2016¹

Andelar i procent med studielån, fördelat efter den studerandes och föräldrarnas födelseland.

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Andelen med studiemedel inom komvux har minskat över tid, både bland dem med svensk och bland dem med utländsk bakgrund. Minskningen är tydlig både för den andel som har studiebidrag och för andelen som har lån, och nedgången har framförallt skett i slutet av den undersökta perioden.

Allt fler studerande inom komvux är födda utomlands. Under perioden 2012–2016 har andelen studerande som är utrikes födda ökat från 46 till 50 procent. Samtidigt har andelen studerande som är födda i Sverige och vars föräldrar också är inrikes födda minskat. Denna förändring har i huvudsak inträffat under 2015 och 2016, tidigare under perioden var andelarna mer eller mindre oförändrade. Eftersom andelen som har studiemedel skiljer sig åt mellan studerande som har svensk respektive utländsk bakgrund har detta även påverkat studiestödsnyttjandet inom komvux generellt.

3.2 Flera samverkande faktorer påverkar andelen som har studiemedel

Nyttjandet av studiestöd inom komvux har minskat över tid, både när det gäller andelen som har studiebidrag och när det gäller andelen som har studielån. Genomgången av utvecklingen för de förklaringsfaktorer som undersökts närmare i denna rapport visar att studerandegruppens sammansättning förändrats på ett sätt som påverkar andelen med studiemedel i nedåtgående riktning. I Tabell 3.6 sammanfattas utvecklingen för de olika förklaringsfaktorerna och hur denna kan antas ha påverkat andelen med studiebidrag och studielån.

Tabell 3.6 Komvux - utveckling för förklaringsfaktorer och effekt på andelen med studiemedel

Förklaringsfaktorer	Förändring	Förväntad effekt på andel som har	
		studiebidrag	studielån
Kön	Andel kvinnor minskar	-	
Ålder	Andel äldre ökar	-	+
Nivå	Oförändrad fördelning		
Studietakt	Andel deltidsstuderande ökar	-	-
Distansstudier	Andel distansstuderande ökar	-	-
Huvudsaklig inkomstkälla	Andel för inkomst av lön m.m. ökar	-	-
Svensk/utländsk bakgrund	Andel utrikes födda ökar	-	-

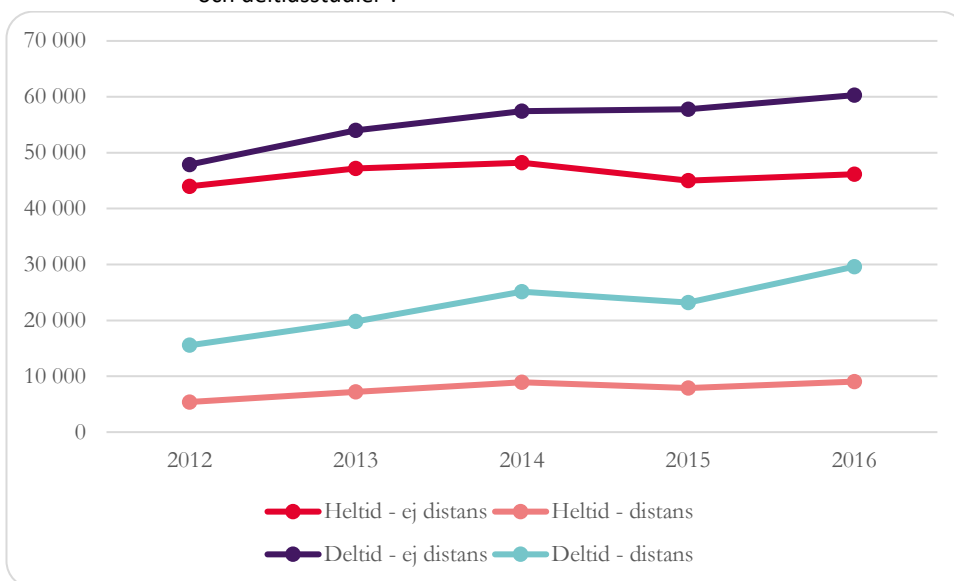
Samtliga förklaringsfaktorer, utom fördelningen mellan grundläggande och gymnasial nivå, har utvecklats på ett sätt som innebär en negativ påverkan på andelen som har studiemedel. Andelen kvinnor har exempelvis minskat över tid. Eftersom kvinnor i högre utsträckning än män har studiemedel har detta inneburit en negativ påverkan på studiestödsnyttjandet. Såväl andelen deltidsstuderande som andelen studerande på distans har ökat över tid. I båda dessa fall innebär det att grupper som använder studiemedel i förhållandevis låg utsträckning har blivit större. På samma sätt har den ökande andelen studerande som huvudsakligen försörjer sig på inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital, samt den ökande andelen utrikes födda studerande, inneburit att andelen som har studiemedel minskat.

Åldersfördelningen bland studerande inom komvux har varit ungefär densamma under perioden 2012–2016. Andelen studerande som är under 25 år har dock minskat samtidigt som andelen i åldrarna 30–39 år har ökat. Effekten av denna förändring är emellertid tvetydig. Eftersom studerande som är under 25 år har studiebidrag i högre utsträckning än dem som är äldre har ökningen av andelen i åldersspannet 30–39 år inneburit att den totala andelen med studiebidrag påverkats i nedåtgående riktning. Samtidigt lånar äldre studerande i högre utsträckning än de allra yngsta, vilket innebär att effekten är den omvända för andelen som tar lån.

En mer detaljerad redovisning visar även att flera av de olika faktorerna tycks samverka med varandra, exempelvis studier på deltid respektive distans. Antalet studerande har ökat generellt inom komvux under perioden 2012–2016. Ökningen har dock varit tydligast för deltidsstuderande och för studerande som läser på distans, vilket även lett till att andelarna för dessa grupper har ökat. Mest ökade antalet studerande som läste både på deltid och på distans. Mellan 2012 och 2016 ökade antalet studer-

ande i denna grupp från 15 500 till 29 600 personer, vilket innebär nästan en fördubbling av gruppen. Näst störst var ökningen bland heltidsstuderande som läste på distans, där antalet ökade från 5 400 till 9 000 studerande under den undersökta perioden. Även antalet deltidstuderande som inte läste på distans ökade kraftigt, antalet studerande i denna grupp var 25 procent högre andra halvåret 2016 jämfört med motsvarande period 2012. Ökningen var minst bland heltidsstuderande som inte läste på distans, knappt 5 procent.

Diagram 3.7 Studerande inom komvux, 2012–2016¹
Antal personer, fördelat efter distansstudier², samt heltids- och deltidstudier³.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

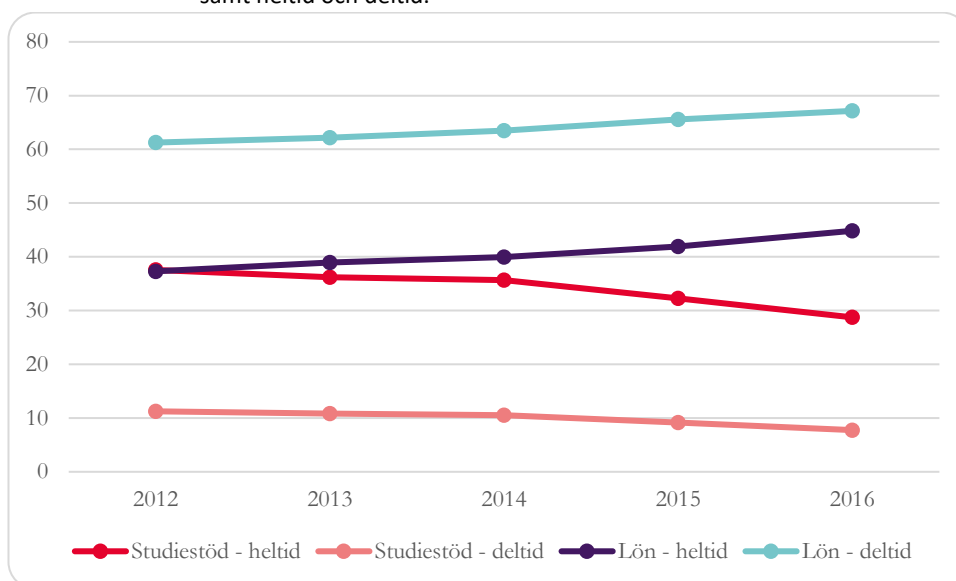
² T.o.m. 2015 redovisas kategorin ”Ej schemalagd undervisning”, fr.o.m. 2016 kategorin ”Distans”.

³ ”Heltid” \geq 300 verksamhetspoäng under andra halvåret respektive år, ”Deltid” $<$ 300 verksamhetspoäng under andra halvåret respektive år.

Det finns därmed en tydlig koppling mellan distans- och deltidstudier, eftersom en stor andel av dem som studerar på distans även är deltidstuderande. Andelen studerande inom komvux som läser på distans har dock ökat både bland hel- och bland deltidstuderande. Samtidigt har andelen deltidstuderande ökat även bland dem som inte läser på distans. Kombinationen av dessa trender har starkt bidragit till att den totala andelen som har studiemedel för studier inom komvux har gått ned.

Även fördelningen mellan huvudsakliga inkomstkällor skiljer sig åt mellan hel- och deltidstuderande. Andelen som har studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla är betydligt högre bland heltidsstuderande jämfört med bland dem som studerar på deltid. Av dem som studerade på heltid inom komvux under andra halvåret 2016 hade 29 procent studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla för inkomståret. Motsvarande andel för dem som läste på deltid var endast 8 procent. Situationen är den omvända för andelen som huvudsakligen försörjer sig på löneinkomster. Andelen som hade löneinkomst som huvudsaklig inkomstkälla 2016 var 45 procent för heltidsstuderande och 67 procent för deltidstuderande.

Tabell 3.8 Huvudsaklig inkomstkälla¹ för studerande inom komvux, 2012–2016²
Andelar i procent, fördelat efter studiestöd och löneinkomst, samt heltid och deltid.

¹ Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Den ökande betydelsen av löneinkomster och den minskande andelen för studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla gäller dock både för hel- och deltidsstuderande. För heltidsstuderande minskade andelen som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla under perioden 2012–2016, från 38 till 29 procent. För deltidsstuderande minskade andelen från 11 procent 2012 till 8 procent 2016.

Även löneinkomsterna skiljer sig betydligt mellan heltids- deltidsstuderande. Studerande på heltid hade en genomsnittlig löneinkomst som var drygt hälften av inkomsten för dem som studerade på deltid. Samtidigt har löneökningen över tid varit kraftigare bland heltidsstuderande, vilket gjort att skillnaderna minskat något.

Utvecklingen för löneinkomsterna stämmer väl överens med förändringen i fördelningen mellan olika inkomstkällor bland komvuxstuderande. De ökade löneinkomsterna är troligtvis en viktig faktor bakom att allt fler har lön som sin huvudsakliga inkomstkälla. Detta i kombination med att allt fler inom komvux läser på deltid och på distans tyder på att det har blivit vanligare att kombinera studierna med lönearbete, vilket troligen har lett till att färre studerar med studiemedel.

4 Folkhögskola

4.1 Tydlig minskning av andelen som har studiemedel inom folkhögskolan

Nyttjandet av studiemedel inom folkhögskolan förändrades tydligt under 2016. Tidigare var andelen studerande som hade studiemedel, både i form av bidrag och i form av lån, i stort sett densamma under flera år. Under andra halvåret 2016 minskade andelen inom folkhögskolan som hade studiebidrag med 6 procentenheter, från 57 till 51 procent, jämfört med motsvarande period föregående år. Andelen som hade lån minskade på liknande sätt från 35 till 31 procent.

CSN:s befintliga statistik över studiestödsnyttjandet inom olika utbildningsformer visar att andelen som har studiemedel inom folkhögskolan endast förändrades marginellt mellan 2016 och 2017.²⁴

Nedan redovisas andelen som använder studiemedel inom folkhögskolan under perioden 2012–2016 fördelat efter olika grupper. Dessutom redogörs för hur studerandegruppen utvecklats under samma period, vilket gör det möjligt att avgöra vilka faktorer som kan antas ha påverkat utvecklingen totalt sett.

Kraftig minskning för både kvinnor och män

Den tydliga nedgången i studiestödsnyttjandet inom folkhögskolan som ägde rum under 2016 gäller både kvinnor och män. För männen minskade andelen som hade studiebidrag från 61 procent andra halvåret 2015 till 53 procent andra halvåret 2016. För kvinnorna minskade andelen från 55 till 50 procent. Andelen som hade studielån minskade från 39 till 34 procent bland männen, och från 32 till 29 procent bland kvinnorna. Sammantaget var nedgången något tydligare för män än för kvinnor.

Tabell 4.1 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹
Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter kön.

	Kvinnor			Män			Samtliga		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	16 960	56	33	10 295	59	39	27 255	57	35
2013	16 948	56	32	10 888	61	39	27 836	58	35
2014	17 202	56	32	11 099	62	39	28 301	58	35
2015	16 549	55	32	11 000	61	39	27 549	57	35
2016	18 891	50	29	12 348	53	34	31 239	51	31

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

²⁴ Se CSN (2018d)

Under hela perioden 2012–2016 har andelen som har studiemedel varit högre bland män än bland kvinnor, både när det gäller andelen som har studiebidrag och andelen som tar lån. I och med den kraftiga nedgången i studiestödsnyttjandet under 2016 minskade dock skillnaden mellan grupperna.

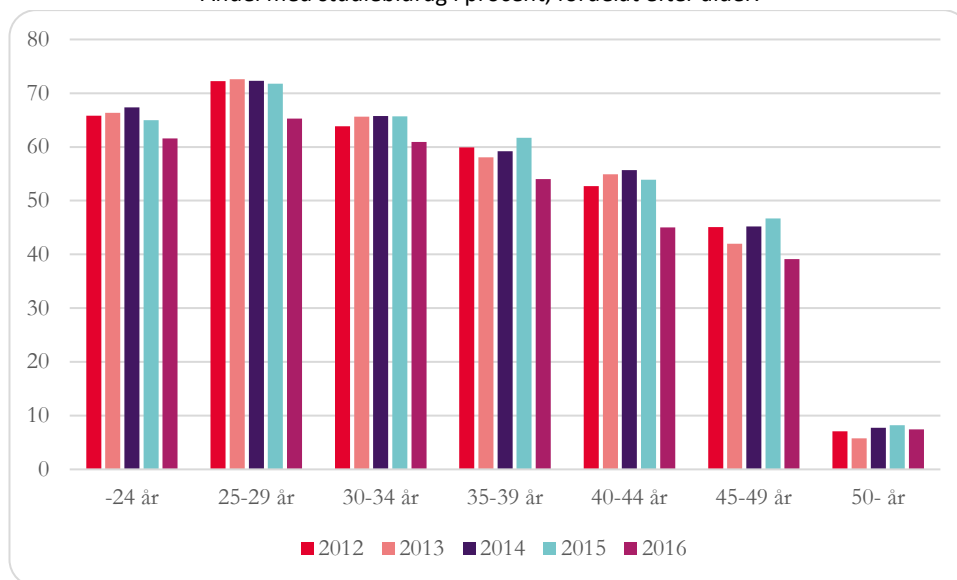
Kvinnorna är i majoritet bland studerande inom folkhögskolan. Så har det varit under hela den undersökta perioden. Över tid har dock andelen män ökat något i förhållande till det totala antalet studerande. Eftersom andelen som har studiemedel är högre bland män än bland kvinnor har den förändrade könsfördelningen inte varit en viktig faktor bakom den generella nedgången i studiestödsnyttjandet.

Tydlig ökning av antalet äldre studerande

Precis som inom övriga utbildningsformer finns det inom folkhögskolan tydliga skillnader i nyttjandet av studiestöd inom olika åldersgrupper. Andelen som har studiebidrag har under hela undersökningsperioden varit högst i åldersgruppen 25–29 år. Därefter är andelen högst bland dem som är 24 år eller yngre. För studerande som är 30 år eller äldre minskar andelen som har studiebidrag med stigande ålder. Andelen med studiebidrag av dem som är 50 år eller äldre är betydligt lägre än i övriga åldersgrupper, vilket framförallt förklaras av åldersgränserna inom studiemedelssystemet.

Den tydliga minskningen av andelen studerande med studiebidrag som ägde rum under 2016 går att se inom samtliga åldersgrupper utom bland dem som är 50 år eller äldre. För dem i åldersgruppen 25–29 år, där flest studerar med studiemedel, minskade andelen från 72 procent 2015 till 65 procent 2016.

Diagram 4.1 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹
Andel med studiebidrag i procent, fördelat efter ålder.

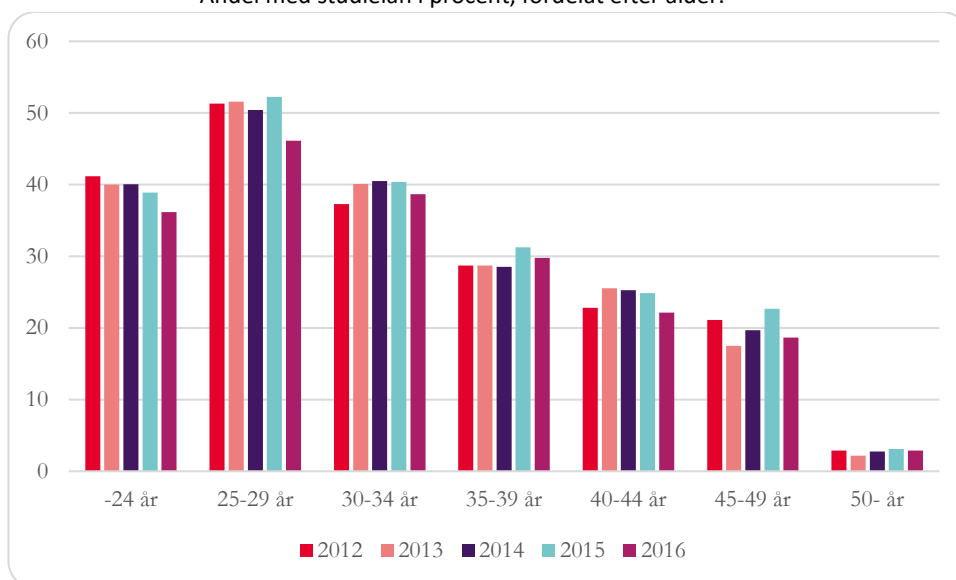

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Att ta studielån är vanligast i åldersgruppen 25–29 år. Andelen låntagare i denna grupp har under hela undersökningsperioden varit betydligt högre än för dem som är under 25 år. För studerande som är 30 år och äldre minskar dock andelen som tar lån med stigande ålder. Precis som för andelen som har studiebidrag är andelen låntagare mycket låg bland studerande som är 50 år eller äldre.

Andelen med studielån minskade inom de flesta åldersgrupper under 2016. Enda undantaget var de som var 50 år eller äldre där andelen var oförändrad. Över tid har andelen låntagare utvecklats olika för olika åldersgrupper. För gruppen 24 år eller yngre har andelen som har studielån minskat successivt under hela undersökningsperioden. I åldersgrupperna 30–34 och 35–39 ökade istället andelen med lån fram till 2015 för sedan minskat kraftigt.

Diagram 4.2 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹
Andel med studielån i procent, fördelat efter ålder.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Åldersfördelning inom folkhögskolan var relativt oförändrad fram till 2016. Mellan 2012 och 2015 minskade andelen som var 24 år eller yngre något samtidigt som andelen ökade för åldersgrupperna 25–29 år och 30–34 år. Mellan 2015 och 2016 ökade antalet studerande som var 50 år eller äldre med över 30 procent, vilket gjorde att andelen för denna grupp ökade från 13 till 16 procent. Eftersom andelen med studiemedel är betydligt lägre i denna grupp än bland övriga studerande inom folkhögskolan hade detta också en påverkan på studiestödsnyttjandet inom utbildningsformen totalt.

Stora skillnader mellan utbildningsnivåer

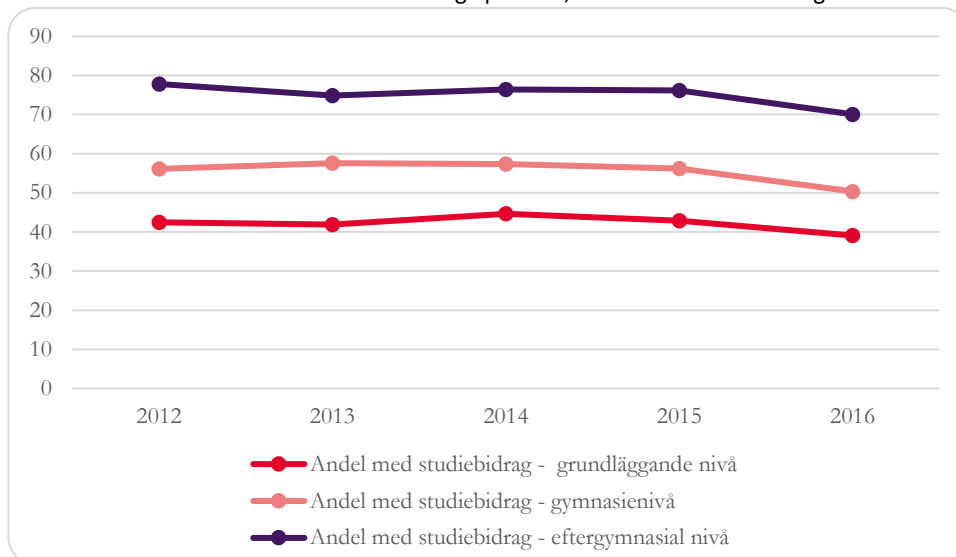
Inom folkhögskolan bedrivs studier på grundläggande nivå, gymnasienivå och eftergymnasial nivå. Av de utbildningar som ger rätt till studiestöd är så kallade långa allmänna kurser och långa särskilda kurser de dominerande. Allmänna kurser riktar sig främst mot studerande som saknar grundskole- eller gymnasieutbildning. Särskilda kurser innebär fördjupade studier inom ett visst ämnesområde, en del av dessa kurser är också yrkesinriktade.²⁵

Nyttjandet av studiestöd inom folkhögskolan skiljer sig åt mellan olika utbildningsnivåer. Andelen som har studiebidrag är högst bland studerande på eftergymnasial nivå och lägst bland studerande på grundläggande nivå. De flesta studerande inom

²⁵ Se Statistiska centralbyrån (2017), s. 7–8.

folkhögskolan läser dock på gymnasienivå. Den totala andelen som har studiebidrag inom folkhögskolan ligger därför mycket nära den för studerande på gymnasienivå.

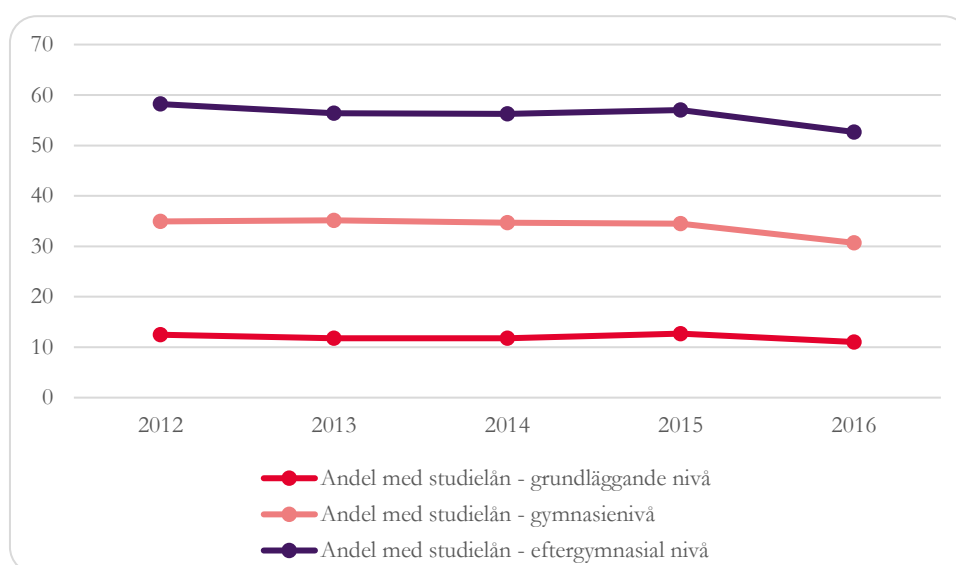
Diagram 4.3 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹
Andelar med studiebidrag i procent, fördelat efter utbildningsnivå.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Trots skillnader i den faktiska andelen med studiemedel mellan olika utbildningsnivåer har utvecklingen varit i stort sett densamma inom respektive utbildningsnivå. Andelen på eftergymnasial nivå som hade studiebidrag var 70 procent under andra halvåret 2016, vilket innebär en minskning med 6 procentenheter jämfört med motsvarande period under året dessförinnan. För studerande på grundläggande nivå minskade andelen från 43 till 39 procent mellan 2015 och 2016. Bland studerande på gymnasienivå var motsvarande andelar 56 och 50 procent.

Diagram 4.4 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹
Andelar med studielån i procent, fördelat efter utbildningsnivå.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Bilden är densamma när det gäller andelen som tar studielån. Andelen som har lån är högst på eftergymnasial nivå och lägst på grundläggande nivå. Inom samtliga utbildningsnivåer minskade också andelen kraftigt under andra halvåret 2016 jämfört med tidigare år.

Fördelningen av studerande mellan olika utbildningsnivåer har inte förändrats nämnvärt över tid. Drygt 70 procent av de studerande återfinns alltså på gymnasienivån. Den resterande andelen av de studerande är lika fördelade mellan grundläggande och eftergymnasial nivå. Den kraftiga minskningen i andelen med studiemedel under 2016 kan därmed inte hänföras till någon tydlig förändring i fördelningen mellan olika utbildningsnivåer.

Kraftig ökning av andelen deltidsstuderande

Skillnaderna i nyttjandet av studiestöd är, precis som inom komvux, stora mellan hel- och deltidsstuderande inom folkhögskolan. Under andra halvåret 2016 hade 64 procent av dem som studerande på heltid studiebidrag. Motsvarande andel för dem som studerade på deltid var endast 14 procent. Även när det gäller andelen som hade studielån har skillnaderna varit mycket tydliga under hela den undersökta perioden.

Tabell 4.2 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹
Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter hel- och deltidstudier.

	Heltid ²			Deltid ³			Samtliga		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	22 431	66	41	4 824	14	6	27 255	57	35
2013	22 829	67	41	5 007	16	7	27 836	58	35
2014	23 158	66	41	5 143	15	7	28 301	57	35
2015	22 345	67	41	5 204	16	7	27 549	57	35
2016	23 284	64	39	7 955	14	6	31 239	51	31

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

² Studerande som huvudsakligen eller enbart läst kurser på heltid.

³ Studerande som enbart har läst kurser på deltid.

Andelen studerande med studiemedel minskade både bland hel- och deltidsstuderande under 2016 jämfört med tidigare år. Detta gällde både andelen som hade studiebidrag och andelen som hade studielån. En ännu tydligare förändring var dock att antalet deltidsstuderande ökade mycket kraftigt, vilket resulterade i att andelen studerande som läste på deltid ökade från 19 procent under andra halvåret 2015 till 25 procent under andra halvåret 2016. Då deltidsstuderande har studiemedel i betydligt lägre utsträckning än heltidsstuderande påverkade denna förändring den totala andelen med studiemedel inom folkhögskolan.

Fler studerar på distans

Andelen som studerar med studiemedel är lägre bland distansstuderande än bland övriga studerande. Under hela undersökningsperioden var andelen som hade studiemedel av dem som läste på distans endast hälften av motsvarande andel i

gruppen som inte läste på distans. Detta gällde både för andelen som hade studiebidrag och andelen som tog studielån. Den tydliga minskningen i andelen med studiemedel som inträffade 2016 är dock tydlig både för distansstuderande och övriga studerande.

Tabell 4.3 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹
Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter samtliga studerande och studerande på distans.

	Samtliga studerande			varav distans			varav ej distans		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	27 255	57	35	4 392	29	16	22 863	63	39
2013	27 836	58	35	4 449	28	15	23 387	63	39
2014	28 301	58	35	4 703	32	16	23 598	64	38
2015	27 549	57	35	4 728	31	18	22 821	62	38
2016	31 239	51	31	6 241	26	14	24 998	58	35

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Den stora majoriteten av studerande inom folkhögskolan läser inte på distans. Andelen som läser på distans har dock ökat ända sedan 2012. Särskilt kraftig var dock förändringen mellan 2015 och 2016, då andelen distansstuderande ökade från 17 till 20 procent. Eftersom andelen med studiemedel är betydligt lägre bland dem som läser på distans än bland övriga studerande har denna ökning bidraget till nedgången för studiestödsnyttjandet inom folkhögskolan.

Lön allt viktigare inkomstkälla inom folkhögskolan

I detta avsnitt redovisas den huvudsakliga inkomstkällan för studerande inom folkhögskolan fördelat på de fyra kategorierna:

- inkomst av lön, näring och kapital,
- studiestöd,
- övriga skattefria och skattepliktiga transfereringar,
- ingen inkomst.

Dessa inkomstuppgifter avser hela året samtidigt som uppgifter om studier och nyttjande av studiestöd i detta sammanhang endast avser andra kalenderhalvåret respektive år. De olika tidsperioderna innebär att studiestöd kan vara en individs huvudsakliga inkomstkälla för hela året utan att denna individ har studiemedel för de studier som bedrivits under andra halvåret, och omvänt att en individ kan försörja sig på studiemedel under sina studier under andra halvåret men ändå ha en annan huvudsaklig inkomstkälla för hela året.

Nyttjandet av studiestöd under andra halvåret varierar beroende på vilken som varit den huvudsakliga inkomstkällan för hela året. Hela 85 procent av dem som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla under 2016 som även studerade med studiemedel under andra halvåret samma år. Andelen som hade studielån var 61 procent. Dessa andelar var i stort sett desamma för samtliga år i undersökningsperioden.

Av dem som hade inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla för 2016 var det 48 procent som studerade med studiebidrag under andra halvåret samma år. Andelen som tog lån var 24 procent. Jämfört med 2015 var båda dessa andelar betydligt lägre, vilket tyder på att en högre andel finansierade sina studier med löneinkomster under 2016 än under året innan.

Även för dem som har övriga bidrag och transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla har det blivit mindre vanligt att nyttja studiestödssystemet. Av dem som tillhörde denna grupp under 2016 var det 24 procent som hade studiebidrag och 12 procent som hade studielån under andra halvåret, vilket i båda fallen innebär en minskning jämfört med 2015.

Tabell 4.4 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹
Antal studerande och andelar i procent med bidrag och lån,
fördelat efter huvudsaklig inkomstkälla².

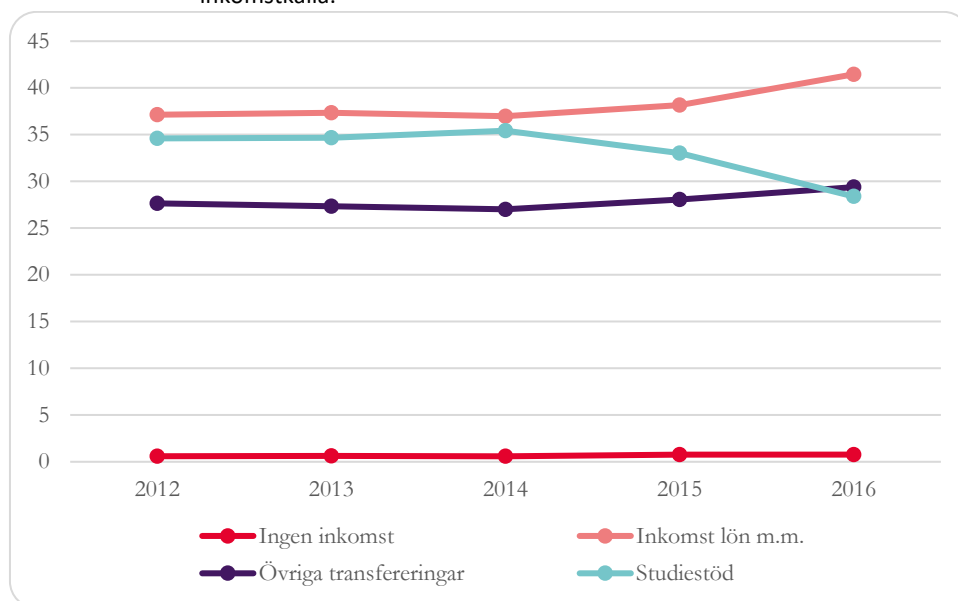
	Inkomst lön m.m.			Studiestöd			Övriga bidrag och transfereringar		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	10 112	52	26	9 414	85	61	7 529	30	15
2013	10 384	52	26	9 635	86	60	7 606	31	16
2014	10 452	55	27	10 012	85	58	7 636	29	14
2015	10 502	55	28	9 089	86	61	7 716	28	14
2016	12 934	48	24	8 855	85	61	9 167	24	12

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

² Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

Fördelningen mellan olika inkomstkällor har förändrats betydligt under perioden 2012–2016. I början av perioden var andelen som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla i stort sett lika som andelen som huvudsakligen försörjde sig på inkomster från lön, näringsverksamhet och kapital. Från 2015 minskande dock betydelsen av studiestöd parallellt med att andelarna för löneinkomster och övriga bidrag och transfereringar ökade. Denna förändring var särskilt tydlig under 2016, då andelen studerande som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla minskade från 33 till 28 procent.

Tabell 4.5 Huvudsaklig inkomstkälla¹ för studerande inom folkhögskolan, 2012–2016²
Andelar i procent av samtliga studerande, fördelat efter huvudsaklig inkomstkälla.

¹ Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Att andelen som hade inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla ökade tydligt inom folkhögskolan under 2016 indikerar en förändring av studerandegruppen. Att andelen som hade studiemedel under andra halvåret minskade i denna grupp, likväl som bland dem som hade övriga bidrag och transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla, förstärker denna bild. Det stora inflödet av personer som studerade utan studiemedel påverkade också studiestödsnyttjandet inom folkhögskolan generellt.

Tydlig ökning av de högsta inkomsterna

Studerande inom folkhögskolan har generellt låga löneinkomster. Inkomsterna har dock ökat över tid. Den stora inkomstökningen inträffade under 2016. Jämfört med 2015 var medelinkomsten 24 procent högre under 2016 och uppgick till 81 800 kronor. Trots den tydliga ökningen var medianinkomsten fortsatt låg i kronor räknat, och uppgick till 23 200 kronor under 2016. Den tydligaste inkomstökningen ägde istället rum i den fjärdedel av de studerande som tjänade allra mest. I denna grupp ökade inkomsterna från 87 800 kronor under 2015 till 114 800 kronor under 2016.

Tabell 4.5 Löneinkomster¹ för studerande inom folkhögskolan, 2012–2016²
Medelinkomst och inkomst per kvartil i kronor.

	2012	2013	2014	2015	2016
Medelinkomst	57 138	59 814	61 876	66 141	81 799
P ₂₅	0	0	0	0	0
P ₅₀ (median)	10 533	10 812	11 793	15 449	23 208
P ₇₅	71 220	73 146	77 773	87 751	114 759

¹ Inkomststoppifternas avser hela året för respektive år.

² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Den tydliga förändringen i löneinkomsterna mellan 2015 och 2016 ger ytterligare stöd till bilden av att studerandegruppen genomgått en förändring. Inkomsterna har ökat något över tid bland studerande inom folkhögskolan, vilket förmodligen går att hänföra till högkonjunktur och goda möjligheter att få arbete. Den relativt kraftiga ökningen under 2016 indikerar dock att även andra förändringar spelar in. Att fler studerande hade högre inkomster bör rimligen också ha inneburit att användningen av studiemedel kan ha förändrats.

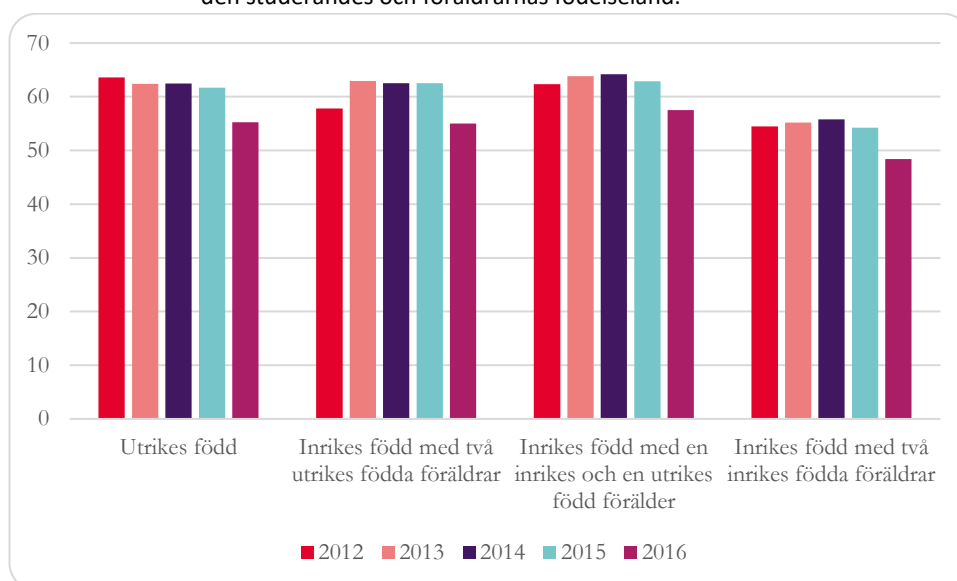
Fler studerande födda utomlands

Andelen som studerar med studiemedel varierar beroende på om den studerande har svensk eller utländsk bakgrund. Inom folkhögskolan är dock andelen som har studiebidrag högre bland dem som är födda utomlands än vad den är bland dem som är födda i Sverige med inrikes födda föräldrar. Så har det varit under hela undersökningsperioden. Under andra halvåret 2016 var andelen som hade studiebidrag 55 procent bland utrikes födda och 48 procent bland studerande som är födda i Sverige och som har inrikes födda föräldrar.

Förhållandet är dock det omvända när det gäller andelen som tar studielån, vilken är betydligt lägre för utrikes födda än vad den är för studerande som är födda i Sverige. Andelen som tar lån var 22 procent bland utrikes födda och 33 procent bland studerande födda i Sverige med inrikes födda föräldrar.

Diagram 4.6 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹

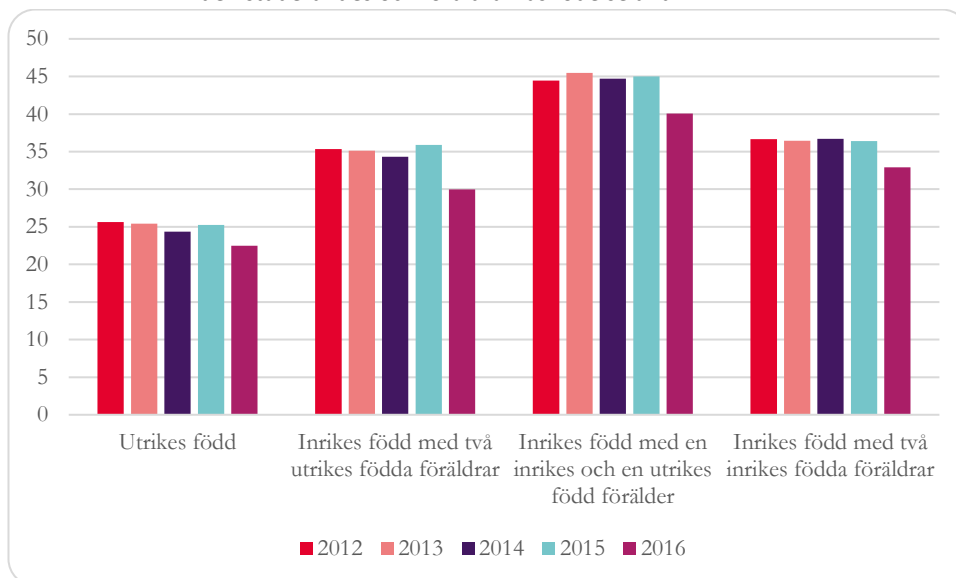
Andelar i procent med studiebidrag, fördelat efter den studerandes och föräldrarnas födelseland.

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Diagram 4.7 Studiestödsnyttjande inom folkhögskolan, 2012–2016¹

Andelar i procent med studielån, fördelat efter den studerandes och föräldrarnas födelseland.

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Oavsett om den studerande har svensk eller utländsk bakgrund är nedgången i nyttjandet av studiestöd under 2016 tydlig. Bland utrikes födda minskade andelen som hade studiebidrag från 62 procent andra halvåret 2015 till 55 procent under samma period 2016. För studerande födda i Sverige med inrikes födda föräldrar minskade andelen från 54 till 48 procent. Utvecklingen ser likadan ut för andelen som tar studielån.

Precis som inom andra utbildningsformer har andelen utrikes födda ökat över tid. Inom folkhögskolan var dock denna utveckling relativt svag i början av perioden. Den tydligaste förändringen ägde istället rum mellan 2015 och 2016, då andelen utrikes födda ökade från 22 till 25 procent. Effekten av att andelen utrikes födda har ökat inom folkhögskolan är dock inte entydig, eftersom denna grupp har studiebidrag i högre utsträckning, men studielån i lägre utsträckning, jämfört dem som är födda i Sverige med inrikes födda föräldrar. Dessutom minskade andelen som hade studiemedel i båda dessa grupper.

4.2 Förändring av studerandegruppen påverkar andelen som har studiemedel

Andelen som har studiemedel inom folkhögskolan förändrades markant under andra halvåret 2016. Jämfört med tidigare år minskade både andelen som hade studiebidrag och andelen som hade studielån. Flera av de förklaringsfaktorer som analyserats i denna rapport utvecklades på ett sätt som påverkade andelen med studiemedel i nedåtgående riktning. I Tabell 4.6 sammanfattas utvecklingen för dessa faktorer och hur denna kan förväntas ha påverkat nyttjandet av studiestöd inom folkhögskolan.

Tabell 4.6 Folkhögskola - utveckling för förklaringsfaktorer och effekt på andelen med studiemedel

Förklaringsfaktorer	Förändring	Förväntad effekt på andel som har	
		studiebidrag	studielån
Kön	Andel kvinnor minskar	+	+
Ålder	Andel som är 50 år eller äldre ökar	-	-
Nivå	Oförändrad fördelning		
Studietakt	Andel deltidstudierande ökar	-	-
Distansstudier	Andel distansstudierande ökar	-	-
Huvudsaklig inkomstkälla	Andel för inkomst av lön m.m. ökar	-	-
Svensk/utländsk bakgrund	Andel utrikes födda ökar	+	-

Både andelen deltidstudierande och andelen som studerar på distans ökade inom folkhögskolan mellan 2012 och 2016. Förändringen var dock särskilt tydlig under andra halvåret 2016. I båda dessa fall innebär det att grupper som mer sällan har studiemedel har blivit större, vilket har påverkat nyttjandet av studiestöd generellt. Detsamma gäller den ökande andelen som huvudsakligen försörjer sig på inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital. En förhållandevis låg andel i denna grupp har studiemedel. Att fler studerande har detta som huvudsaklig inkomstkälla innebär därmed att andelen med studiemedel gått ned. Även här var förändringen särskilt tydlig under 2016.

Åldersfördelningen bland studerande inom folkhögskolan var relativt oförändrad fram till 2016. Mellan 2015 och 2016 ökade dock antalet studerande som var 50 år eller äldre markant, vilket medförde att andelen för denna grupp ökade från 13 till 16 procent. Eftersom andelen med studiemedel är betydligt lägre i denna grupp än bland övriga studerande påverkades även studiestödsnyttjandet generellt.

Även andelen utrikes födda ökade markant inom folkhögskolan under 2016 jämfört med tidigare år. Jämfört med studerande som är födda i Sverige med inrikes födda föräldrar, vilket är den största gruppen i folkhögskolan, har de utrikes födda oftare studiebidrag men mer sällan studielån. Det innebär att förändringen i andelen utrikes födda kan antas ha påverkat andelen med studiebidrag i positiv riktning och andelen med lån i negativ riktning.

För en majoritet av de förklaringsfaktorer som analyserats inträffade en tydlig förändring under 2016 jämfört med föregående år. Både andelen deltidstudierande och andelen studerande på distans ökade kraftigt under 2016. Detsamma gäller andelen utrikes födda och andelen som hade inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla. Dessa förändringar sammanföll med den satsning på fler platser inom folkhögskolan som genomfördes under 2016. Satsningen var framförallt riktad mot det som benämns som särskilda kurser, vilka består av fördjupade studier inom ett visst ämnesområde, och innebär att ett stort antal extra platser tillkom inom dessa kurser.²⁶ Nedan redovisas uppgifter över andelen distansstudierande och andelen utrikes födda bland studerande inom folkhögskolans särskilda kurser och

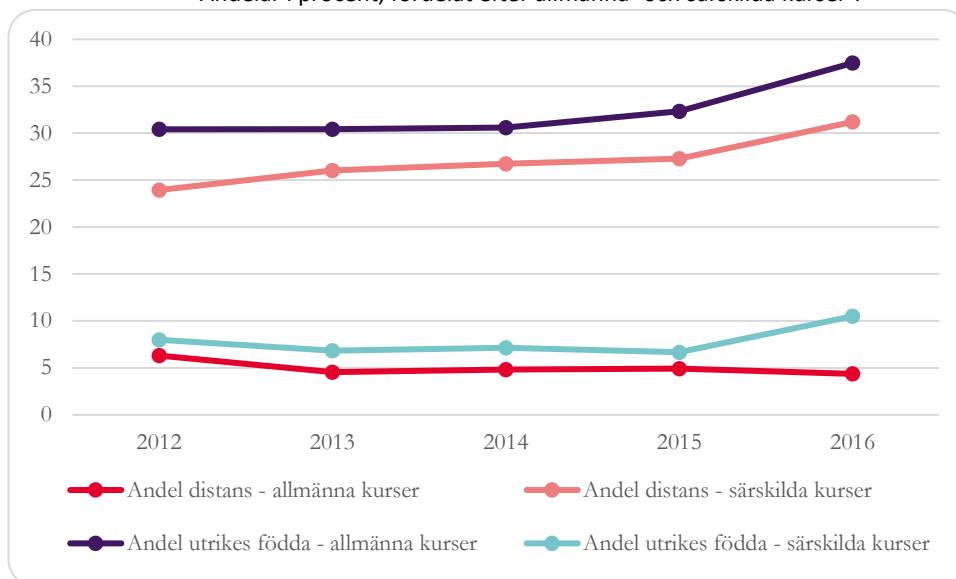
²⁶ Se Sveriges officiella statistik Folkhögskolan vår- och höstterminen 2016 för en beskrivning av olika kurs typer och satsningen på extra platser inom särskilda kurser.

allmänna kurser, vilken är den andra dominerande kursstypen som ger rätt till studiestöd. Dessutom görs en fördelning efter ålder.

Diagram 4.8 visar att andelen distansstuderande har ökat inom kursstypen särskilda kurser och att ökningen framförallt skedde under 2016. Andelen utrikes födda har ökat både bland studerande på allmänna kurser och bland studerande på särskilda kurser. För studerande på särskilda kurser inträffade dock ökningen under 2016.

Diagram 4.8¹ Andel distansstuderande och andel utrikes födda inom folkhögskolan, 2012–2016

Andelar i procent, fördelat efter allmänna² och särskilda kurser³.

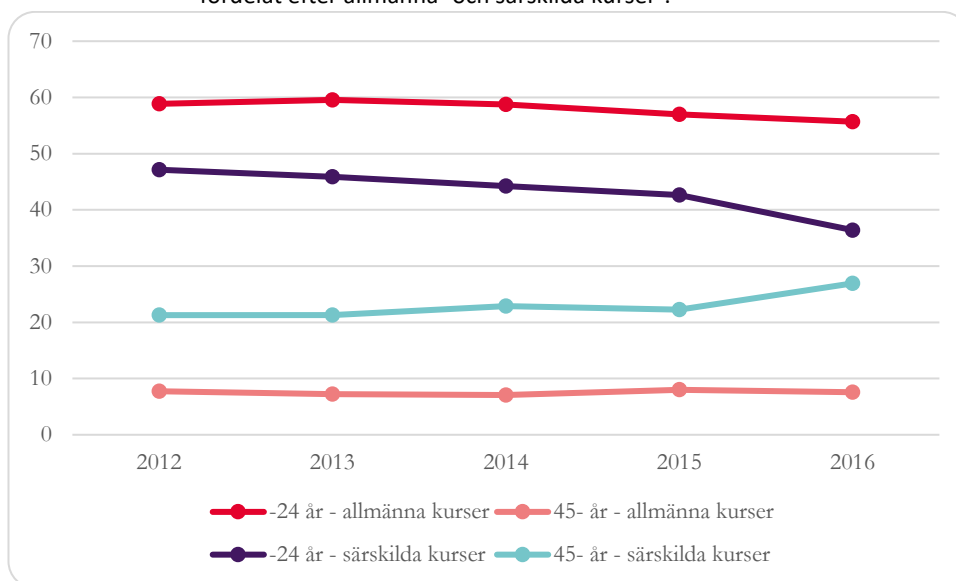
¹ Uppgifterna är hämtade från Sveriges officiella statistik över folkhögskolan för åren 2012–2016 och avser höstterminen för respektive år.

² Allmänna kurser inkluderar Extra platser allmän kurs.

³ Särskilda kurser inkluderar Påbyggnadsutbildning och Extra platser särskild kurs.

I Diagram 4.9 redovisas andelen som är 24 år eller yngre, respektive andelen som är 45 år eller äldre, fördelat efter allmänna och särskilda kurser inom folkhögskolan. Av diagrammet framgår att åldersfördelningen inom folkhögskolans allmänna kurser varit relativt jämn. Inom de särskilda kurserna har andelen unga studerande minskat samtidigt som andelen äldre studerande ökat. Detta är en förändring som skett över tiden som varit särskilt tydlig under 2016.

Diagram 4.9¹ Åldersfördelning bland studerande inom folkhögskolan, 2012–2016
 Andelar i procent som är 24 år eller yngre respektive 45 år eller äldre, fördelat efter allmänna² och särskilda kurser³.

¹ Uppgifterna är hämtade från Sveriges officiella statistik över folkhögskolan för åren 2012–2016 och avser höstterminen för respektive år.

² Allmänna kurser inkluderar Extra platser allmän kurs.

³ Särskilda kurser inkluderar Påbyggnadsutbildning och Extra platser särskild kurs.

Precis som inom komvux har det inom folkhögskolan skett förändringar i flera av de faktorer som är viktiga för att förklara andelen som har studiemedel. Till skillnad från komvux, där utvecklingen varit mer successiv, har dock förändringarna inom folkhögskolan till stor del skett under 2016. Förändringarna i studerandegruppen tycks framförallt röra studerande inom folkhögskolans särskilda kurser. Antalet studerande inom dessa kurser ökade under 2016 som en följd av en särskild satsning. Det utökade platsantalet är därmed en trolig förklaring till förändringarna i studerandegruppen, vilket i sin tur har påverkat andelen som har studiemedel. Den särskilda satsning som genomfördes under 2016 tycks därmed framförallt ha ökat antalet distans- och deltidsstuderande, äldre studerande samt utrikes födda, grupper som har studiemedel i lägre utsträckning än andra studerande.

5 Yrkeshögskola

5.1 Marginell minskning av andelen som har studiemedel

Andelen som har studiemedel har varit i stort sett densamma inom yrkeshögskolan under de senaste åren. Mellan 2015 och 2016 minskade dock andelen med studiebidrag, från 76 procent andra halvåret 2015 till 74 procent under samma tidsperiod 2016. Andelen som hade studiebidrag andra halvåret 2016 var också den lägsta under hela den undersökta perioden.

Även andelen med studielån minskade något under andra halvåret 2016 jämfört samma period året innan. Sett över hela undersökningsperioden var dock andelen lägre i början än vad den var i slutet, vilket innebär att det inte går att se någon nedåtgående trend för andelen som tar lån inom yrkeshögskolan.

Den av CSN tidigare redovisade statistiken över studiestödsnyttjandet visar att andelen som har studiemedel inom yrkeshögskolan låg på i stort sett samma nivå 2017 som den gjorde 2016.²⁷

Nedan redovisas statistik över andelen som använder studiemedel för olika grupper under perioden 2012–2016. Dessutom beskrivs hur studerandegruppen utvecklats under denna period. Detta ger en indikation på vilka faktorer som påverkat utvecklingen totalt sett.

Andelen med studiemedel högre bland kvinnor

Andelen som studerar med studiemedel är högre bland kvinnor än bland män. Under andra halvåret 2016 hade 77 procent av kvinnorna och 70 procent av männen studiebidrag. Andelen som hade lån var 58 respektive 52 procent. Bland både kvinnor och män minskade andelen med studiebidrag något under 2016 jämfört med föregående år. Andelen med studielån var oförändrad för kvinnor och minskade marginellt för män.

Tabell 5.1 Studiestödsnyttjande inom yrkeshögskolan, 2012–2016¹
Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter kön.

	Kvinnor			Män			Samtliga		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	15 168	78	56	14 124	74	50	29 292	76	53
2013	15 771	78	57	14 771	75	52	30 542	77	55
2014	16 952	80	58	15 636	74	53	32 588	77	55
2015	16 907	79	58	15 902	73	53	32 809	76	56
2016	17 840	77	58	16 374	70	52	34 214	74	55

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

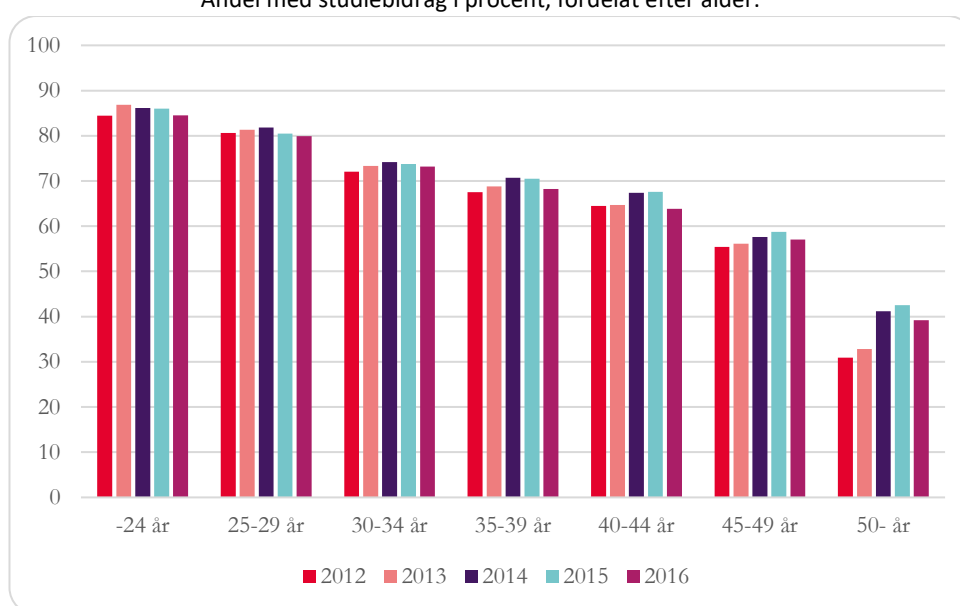
²⁷ Se CSN (2018d)

Fördelningen mellan kvinnor och män är ganska jämn inom yrkeshögskolan. Under 2016 var 52 procent av de studerande kvinnor och 48 procent män. Fördelningen har varit densamma under hela undersökningsperioden.

Allt fler äldre studerande inom yrkeshögskolan

Andelen som har studiemedel inom yrkeshögskolan skiljer sig på ett tydligt sätt mellan olika åldersgrupper. Det är vanligast att studera med studiemedel bland de yngsta och andelen som har studiebidrag minskar med stigande ålder. Under andra halvåret 2016 hade 85 procent av dem som var 24 år eller yngre studiebidrag. Bland dem som var 50 år eller äldre var motsvarande andel 39 procent.

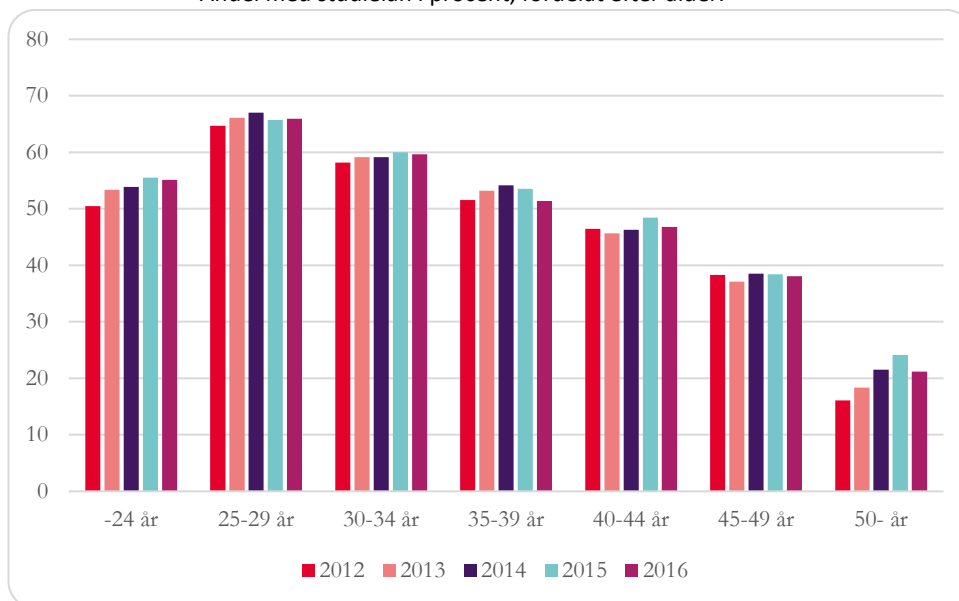
Diagram 5.1 Studiestödsnyttjande inom yrkeshögskolan, 2012–2016¹
Andel med studiebidrag i procent, fördelat efter ålder.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Andelen som tar lån är högst i åldersgrupperna 25–29 år och 30–34 år. Andelarna som hade studielån i dessa åldersgrupper var 66 respektive 60 procent under andra halvåret 2016. Även när det gäller låntagande minskar andelen med stigande ålder. Undantaget är studerande som är 24 år eller yngre, där andelen som väljer att låna är betydligt lägre än för dem mellan 25 och 35 år.

Diagram 5.2 Studiestödsnyttjande inom yrkeshögskolan, 2012–2016¹
Andel med studielån i procent, fördelat efter ålder.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Inom de flesta åldersgrupper minskade andelen med studiebidrag något mellan 2015 och 2016. Minskningen var tydligast bland något äldre studerande. Andelen som tar studielån var oförändrad bland studerande under 35 år och minskade något bland de äldre.

Under perioden 2012–2016 har de studerande inom yrkeshögskolan blivit allt äldre. I början av perioden var 37 procent av de studerande under 25 år, i slutet utgjorde denna åldersgrupp endast 25 procent av de studerande. Eftersom äldre har studiebidrag i lägre utsträckning än yngre har denna utveckling även påverkat nyttjandet av studiestöd totalt inom yrkeshögskolan i negativ riktning. Samtidigt har andelen av de studerande ökat för åldersgrupperna 25–29 år och 30–34 år, vilka oftare tar lån än andra studerande. Andelen som tar lån totalt sett bör därmed ha påverkats som en följd av utvecklingen.

Hög andel heltidsstuderande

Nyttjandet av studiestöd inom yrkeshögskolan skiljer sig åt mellan hel- och deltidsstuderande. Av dem som studerande på heltid under andra halvåret 2016 hade 80 procent studiebidrag och 61 procent studielån. Motsvarande andelar för dem som studerade på deltid var 28 respektive 12 procent. Jämfört med 2015 ökade dock andelarna något under 2016 för deltidsstuderande medan de minskade för dem som studerade på heltid.

Tabell 5.2 Studiestödsnyttjande inom yrkeshögskolan, 2012–2016¹

Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter studier på hel- och deltid.

	Heltid ²			Deltid ³			Samtliga		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	26 625	81	57	2 667	22	9	29 292	76	53
2013	27 388	83	60	3 154	21	9	30 542	77	55
2014	29 081	83	61	3 507	26	9	32 588	77	55
2015	28 855	83	62	3 954	27	11	32 809	76	56
2016	30 085	80	61	4 129	28	12	34 214	74	55

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

² Studerande som huvudsakligen eller enbart läst kurser på heltid.

³ Studerande som enbart har läst kurser på deltid.

De allra flesta inom yrkeshögskolan läser på heltid. Under andra halvåret 2016 var 88 procent inom yrkeshögskolan heltidsstuderande och endast 12 procent studerade på deltid. Andelen deltidsstuderande ökade dock något under perioden 2012–2016. Eftersom de allra flesta inom utbildningsformen fortsatt är heltidsstuderande, och då andelen med studiemedel minskade bland heltidsstuderande samtidigt som den ökade för deltidsstuderande, är det dock troligt att effekten av att fler studerar på deltid har varit begränsad. Ökningen för andelen deltidsstuderande inträffade dessutom i början av undersökningsperioden, medan minskningen av andelen med studiemedel var tydligast i slutet.

Andelen som studerar på distans ökar

Andelen som studerar på distans är ytterligare en faktor som påverkar användningen av studiemedel inom yrkeshögskolan. Under andra halvåret 2016 hade 44 procent av dem som studerade på distans studiebidrag. Av dem som inte studerade på distans var andelen 82 procent. Andelen som tog studielån var 26 procent för distansstuderande och 63 procent för dem som inte läste på distans.

Tabell 5.3 Studiestödsnyttjande inom yrkeshögskolan, 2012–2016¹

Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter studier på distans/ej distans.

	Samtliga studerande			varav distans			varav ej distans		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	29 292	76	53	4 036	44	28	25 256	81	57
2013	30 542	77	55	4 767	43	27	25 775	83	60
2014	32 588	77	55	5 500	44	26	27 088	83	61
2015	32 809	76	56	6 290	45	26	26 519	83	63
2016	34 214	74	55	7 219	44	26	26 995	82	63

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Det har över tid blivit allt vanligare att studera på distans inom yrkeshögskolan. Under andra halvåret 2016 var det 21 procent av de studerande som huvudsakligen läste på distans, en ökning med 2 procentenheter jämfört med motsvarande period under 2015. Eftersom andelen med studiemedel är betydligt lägre bland distansstuderande än bland övriga studerande har denna utveckling påverkat nyttjandet av studiestöd inom yrkeshögskolan generellt.

Minskad betydelse för studiestödet som försörjningskälla

Nedan redovisas den huvudsakliga inkomstkällan för studerande inom yrkeshögskolan fördelat på de fyra kategorierna:

- inkomst av lön, näring och kapital,
- studiestöd,
- övriga skattefria och skattepliktiga transfereringar,
- ingen inkomst.

Inkomstuppgifterna avser hela året samtidigt som uppgifter om studier och nyttjande av studiestöd endast avser andra kalenderhalvåret respektive år. De olika tidsperioderna innebär att studiestöd kan vara en persons huvudsakliga inkomstkälla för hela året utan att hen har haft studiemedel för de studier som bedrivits under andra halvåret. I dessa fall har studiemedel istället betalats ut för studier under första halvåret. På samma sätt kan en individ försörja sig på studiemedel under andra halvåret men ändå ha en annan huvudsaklig inkomstkälla för hela året.

Andelen som har studiemedel för studier inom yrkeshögskolan under andra halvåret varierar utifrån vilken som varit den huvudsakliga inkomstkällan för hela året. Av dem som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla under 2016 var det hela 96 procent som även studerade med studiemedel under andra halvåret samma år. Andelen har varit densamma under hela perioden 2012–2016. Av dem som huvudsakligen försörjde sig på studiestöd under 2016 var det 84 procent som också hade studielån. Denna andel har ökat mellan 2012 och 2016.

Av dem som hade inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla för 2016 var det 65 procent som studerade med studiebidrag och 42 procent som hade studielån under andra halvåret samma år. Dessa andelar var i stort sett desamma som under 2015.

I den grupp som hade övriga bidrag och transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla under 2016 var det 64 procent som hade studiebidrag och 47 procent som hade studielån under andra halvåret. Andelen med studiebidrag i denna grupp var betydligt lägre jämfört med 2015. Även andelen med studielån hade minskat något jämfört med föregående år.

Tabell 5.4 Studiestödsnyttjande inom yrkeshögskolan, 2012–2016¹

Totalt antal studerande och andelar i procent med bidrag och lån, fördelat efter huvudsaklig inkomstkälla².

	Inkomst lön m.m.		Studiestöd			Övriga bidrag och transfereringar	
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	
2012	16 741	66 38	10 073	95 80	2 357	67 47	
2013	17 653	67 41	10 067	96 80	2 735	69 50	
2014	18 912	68 41	10 767	96 82	2 785	68 49	
2015	19 325	66 41	10 725	96 84	2 655	67 48	
2016	20 989	65 42	10 054	96 84	3 065	64 47	

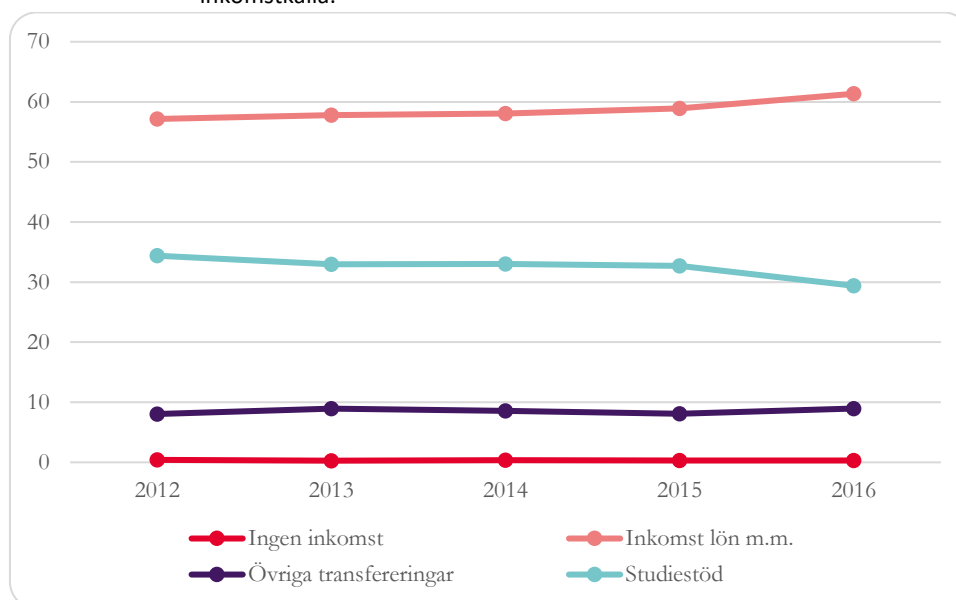
¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

² Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

Fördelningen mellan olika huvudsakliga inkomstkällor bland studerande inom yrkeshögskolan genomgick en tydlig förändring mellan 2015 och 2016. Andelen som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla minskade från 33 till 29 procent samtidigt som andelarna ökade något för både löneinkomster och för övriga bidrag och transfereringar. Under 2016 hade hela 61 procent av de studerande inom yrkeshögskolan inkomst av lön, näring och kapital som huvudsaklig inkomstkälla.

Diagram 5.3 Huvudsaklig inkomstkälla¹ för studerande inom yrkeshögskolan, 2012–2016²

Andelar i procent av samtliga studerande, fördelat efter huvudsaklig inkomstkälla.

¹ Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Att färre studerande inom yrkeshögskolan hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla under 2016 jämfört med tidigare år innebär en negativ påverkan på andelen med studiemedel generellt. Detta eftersom andelen som har studiemedel är betydligt lägre bland dem som huvudsakligen försörjer sig på andra inkomstkällor.

Tydlig ökning av löneinkomster

Löneinkomsterna bland studerande inom yrkeshögskolan har ökat över tid. Under 2016 var medelinkomsten drygt 140 000 kronor, vilket är en ökning med över 10 procent jämfört med 2015. Även medianlönen har ökat över tid, från 2015 till 2016 ökade medianinkomster med knappt 16 procent till 106 600 kronor.

Tabell 5.5 Löneinkomster¹ för studerande inom yrkeshögskolan, 2012–2016²
Medelinkomst och inkomst per kvartil i kronor.

	2012	2013	2014	2015	2016
Medelinkomst	107 085	112 403	118 540	128 376	141 759
P ₂₅	19 406	18 904	22 118	26 371	31 469
P ₅₀ (median)	70 977	75 708	80 721	92 040	106 565
P ₇₅	167 582	176 705	185 848	201 838	221 614

¹ Inkomstuppgifterna avser hela året för respektive år.

² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

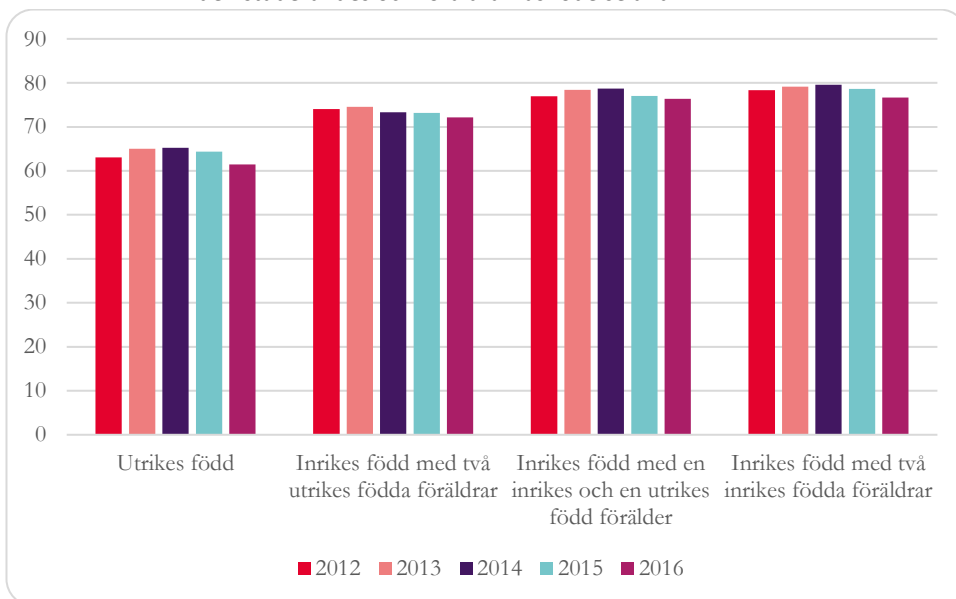
Den tydliga ökningen av löneinkomster för studerande inom yrkeshögskolan stämmer väl överens med utvecklingen att studiestödet minskat i betydelse som huvudsaklig inkomstkälla till förmån för inkomster från lön, näringsverksamhet och kapital. Att även medianlönen ökar visar att det inkomsterna inte bara ökat för dem som tjänar allra mest. Högre inkomster innebär även att behovet av att studera med studiestöd minskar, vilket troligtvis påverkar andelen som väljer att studera med studiemedel.

Andelen med studiemedel lägre bland utrikes födda

Inom yrkeshögskolan finns tydliga skillnader i andelen som har studiemedel mellan studerande som har utländsk bakgrund och dem som har svensk bakgrund. Under hela den undersökta perioden var andelen som studerade med studiebidrag betydligt lägre bland de utrikes födda än vad den var bland övriga studerande. Av samtliga som studerade inom yrkeshögskolan andra halvåret 2016 hade 74 procent studiebidrag. För utrikes födda var motsvarande andel 61 procent, och för studerande som var födda i Sverige med inrikes födda föräldrar uppgick andelen till 77 procent.

Diagram 5.4 Studiestödsnyttjande inom yrkeshögskolan, 2012–2016¹

Andelar i procent med studiebidrag, fördelat efter den studerandes och föräldrarnas födelseland.

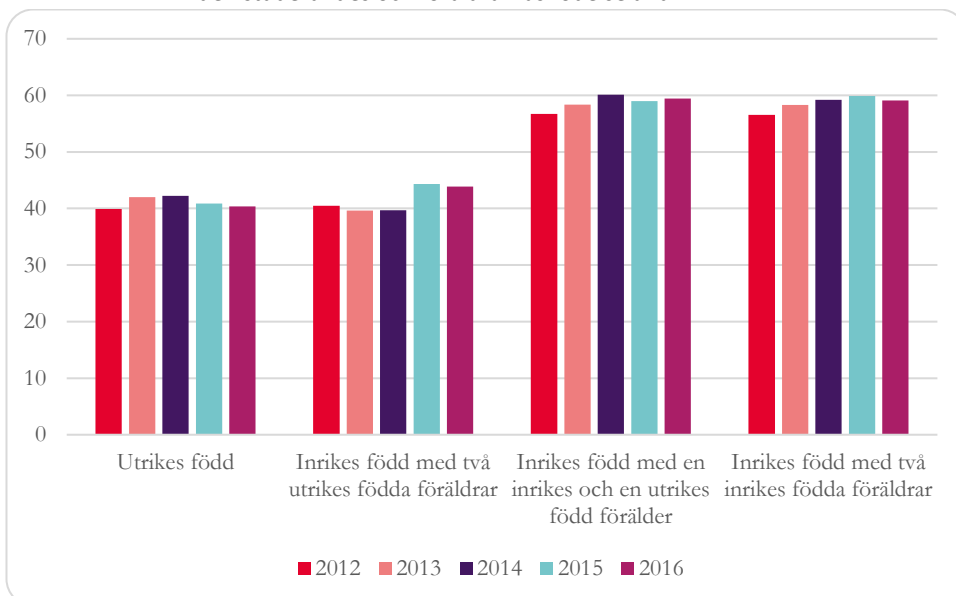

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Skillnaderna är tydliga även när det gäller andelen som tar lån. Bland de utrikes födda hade endast 40 procent studielån för sina studier under andra halvåret 2016. Motsvarande andel för dem som var födda i Sverige med inrikes födda föräldrar var 55 procent. Skillnaden mellan dessa båda grupper har varit ungefär lika stor sedan 2012.

Diagram 5.5 Studiestödsnyttjande inom yrkeshögskolan, 2012–2016¹

Andelar i procent med studielån, fördelat efter den studerandes och föräldrarnas födelseland.

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

För samtliga grupper minskade både andelen som hade studiebidrag och andelen som hade studielån under 2016. Nedgången var dock tydligast för andelen som hade studiebidrag, och särskilt inom gruppen utrikes födda.

Andelen utrikes födda av det totala antalet studerande inom yrkeshögskolan har ökat över tid. Ökningen var dock tydligast under 2015 och 2016. Under 2016 uppgick andelen utrikes födda till 17 procent av samtliga studerande. Utrikes födda studerar med studiemedel i lägre utsträckning än övriga inom yrkeshögskolan. Därför innebär andelsökningen för denna grupp att nyttjandet av studiestöd inom utbildningsformen påverkats i negativ riktning.

5.2 Ökning för alternativa inkomstkällor påverkar studiestödsnyttjandet

Andelen som har studiebidrag och studielån har varit mer eller mindre oförändrad inom yrkeshögskolan under perioden 2012-2016. Mellan 2015 och 2016 minskade dock andelen med studiebidrag med ett par procentenheter till den lägsta nivån på fem år. Även andelen som har studielån minskade något under 2016. Jämfört med i början av tidsperioden var dock andelen som valde att låna högre. Utvecklingen kan åtminstone delvis förstås utifrån förändringar i de förklaringsfaktorer som analyserats i denna rapport. En sammanfattning av utvecklingen för dessa och hur den kan förväntas ha påverkat studiestödsnyttjandet inom yrkeshögskolan redovisas i Tabell 5.6 nedan.

Tabell 5.6 Yrkeshögskola - utveckling för förklaringsfaktorer och effekt på andelen med studiemedel

Förklaringsfaktorer	Förändring	Förväntad effekt på andel som har	
		studiebidrag	studielån
Kön	Oförändrad andel för kvinnor och män		
Ålder	Andel äldre ökar	-	+
Studietakt	Andel deltidsstuderande ökar	-	-
Distansstudier	Andel distansstuderande ökar	-	-
Huvudsaklig inkomstkälla	Andel för studiestöd minskar	-	-
Svensk/utländsk bakgrund	Andel utrikes födda ökar	-	-

Såväl andelen deltidsstuderande som andelen studerande som läser på distans har ökat under den undersökta perioden. Eftersom båda dessa grupper har studiemedel i lägre utsträckning än andra studerande är det ett rimligt antagande att denna förändring påverkat studiestödsnyttjandet inom yrkeshögskolan generellt. Effekten av den ökande andelen deltidsstuderande är dock osäker, dels för att ökningen av andelen deltidsstuderande ägde rum i början av undersökningsperioden, dels för att studiestödsnyttjandet bland deltidsstuderande ökat över tid. Att den ökande andelen distansstuderande har haft en effekt är mer tydligt. Ökningen av andelen studerande som läser på distans sammanfaller med minskningen av andelen som har studiemedel totalt.

En förändring under 2016 jämfört med föregående år var att andelen som hade studiestöd som sin huvudsakliga inkomstkälla minskade. Samtidigt ökade andelen för andra inkomstkällor, framförallt inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital.

Eftersom andelen som har studiemedel är betydligt lägre i denna grupp än bland dem som huvudsakligen försörjer sig på studiestöd påverkade denna förändring studiestödsnyttjandet inom yrkeshögskolan.

Andelen studerande inom yrkeshögskolan som är födda utomlands har ökat över tid. Ökningen var tydligast i slutet av undersökningsperioden. Eftersom studerande som är födda utomlands nyttjar studiemedel i lägre utsträckning än andra studerande inom utbildningsformen har denna utveckling troligen påverkat andelen som har studiemedel generellt inom yrkeshögskolan.

Studiestödsnyttjandet inom yrkeshögskolan har endast förändrats i begränsad utsträckning under den period som undersökts. Den mindre minskning av andelen som har studiemedel som har skett ligger dock i linje med förändringar i studerandegruppen under samma tidsperiod.

6 Högskola och universitet

6.1 Fler tar lån inom högskolan

Andelen som studerar med studiemedel har varit mer eller mindre oförändrad bland studerande på högskolor och universitet under de senaste åren. Under andra halvåret 2016 hade 71 procent av de studerande inom högskolan studiebidrag.

Låntagande har dock ökat kontinuerligt under perioden 2012–2016. Under andra halvåret 2012 tog 49 procent av de studerande inom högskola och universitet studielån. Motsvarande andel för 2016 var 53 procent.

CSN:s befintliga statistik över studiestödsnyttjandet inom olika utbildningsformer visar att andelen som har studiebidrag inom högskolan låg på ungefär samma nivå 2017 som den gjorde 2016.²⁸

Nedan redogörs för studiestödsnyttjandet inom olika grupper på högskolan under perioden 2012–2016. Dessutom beskrivs eventuella förändringar av studerandegruppen under samma tidsperiod, vilket gör det möjligt att avgöra vilka faktorer som eventuellt påverkat utvecklingen totalt sett.

Män lånar i högre utsträckning än kvinnor

Inom högskolan är skillnaden mellan kvinnors och mäns nyttjande av studiestöd liten. Män lånar dock i något högre utsträckning än vad kvinnor gör. Under andra halvåret 2016 hade 71 procent av kvinnorna och 72 procent av männen studiebidrag. Andelen har ökat marginellt över tid för både kvinnor och män. Andelen som tog lån var vid samma tidpunkt 52 procent bland kvinnorna och 55 procent bland männen. Dessa andelar har ökat med några procentenheter under den period som undersökts.

Tabell 6.1 Studiestödsnyttjande inom högskola och universitet, 2012–2016¹
Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter kön.

	Kvinnor		Män		Samtliga	
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån
2012	197 058	69 48	128 331	71 50	325 389	70 49
2013	192 478	70 50	127 775	72 51	320 253	71 50
2014	190 382	71 51	127 473	72 53	317 855	71 51
2015	189 704	71 52	125 321	72 54	315 025	72 53
2016	189 785	71 52	124 508	72 55	314 293	71 53

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

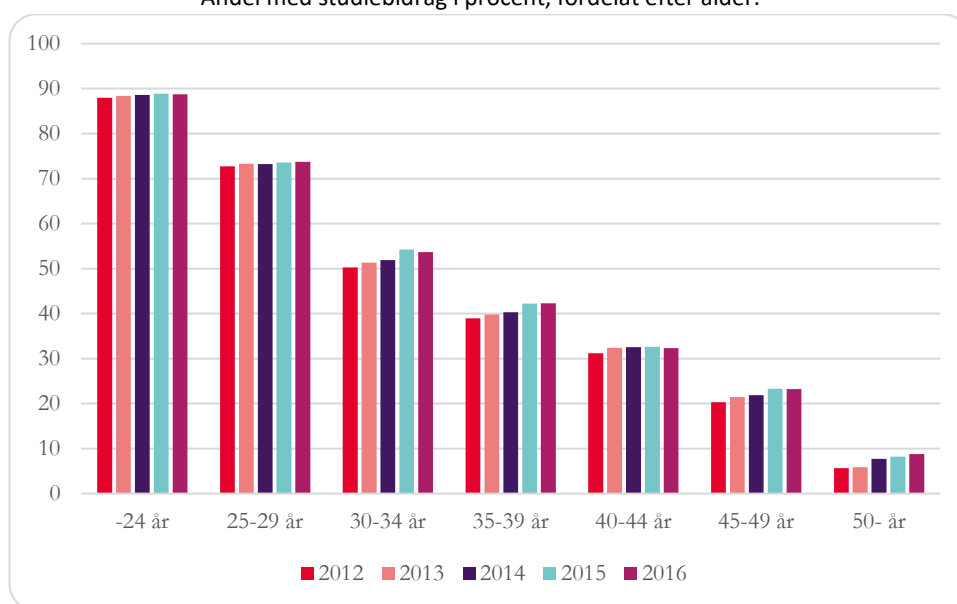
Fördelningen mellan kvinnor och män har varit mer eller mindre oförändrad över tid. Bortsett från i början av undersökningsperioden har 60 procent av de studerande inom högskolan varit kvinnor och 40 procent har varit män.

²⁸ Se CSN (2018d)

Andelen med studiemedel högst bland unga

Andelen som har studiemedel inom högskola och universitet följer de studerandes ålder. Andelen är högst bland studerande under 25 år och minskar därefter med stigande ålder. Under andra halvåret 2016 hade 89 procent av dem som var 24 år eller yngre studiebidrag. Denna andel har ökat marginellt under hela den undersökta perioden. För studerande som var 30 år eller äldre ökade andelen med studiebidrag mellan 2012 och 2016. I den äldsta åldersgruppen, där lägst andel har studiebidrag, ökade andelen från 6 till 9 procent under denna period.

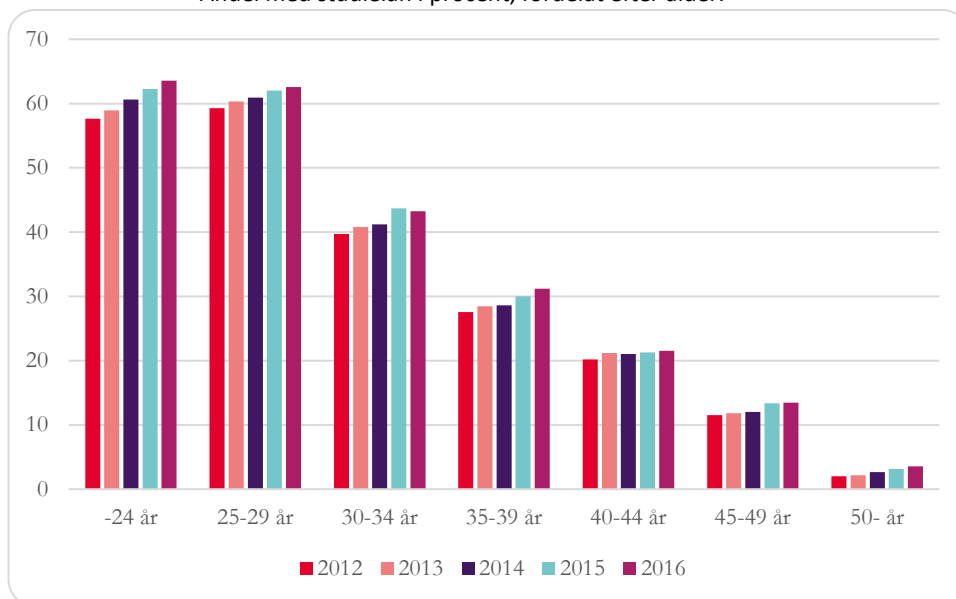
Diagram 6.1 Studiestödsnyttjande inom högskola och universitet, 2012–2016¹
Andel med studiebidrag i procent, fördelat efter ålder.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Även andelen som tar studielån har en nära koppling till de studerandes ålder. Under andra halvåret 2016 tog 64 procent av dem som var under 25 år studielån. I åldersgruppen 25–29 år var andelen 63 procent. För studerande som är 30 år eller äldre minskar andelen med studielån i takt med stigande ålder. För samtliga åldersgrupper har dock andelen som lånar ökat över tid. Störst har ökningen varit bland dem som är under 25 år. I denna grupp ökade andelen som tar lån från 58 procent 2012 till 64 procent 2016.

Diagram 6.2 Studiestödsnyttjande inom högskola och universitet, 2012–2016¹
Andel med studielån i procent, fördelat efter ålder.

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

De studerande inom universitet och högskola har generellt blivit något äldre. Andelen som är under 25 år har minskat över tid, från 52 procent 2012 till 49 procent 2016. Istället har åldersgruppen 25–29 år ökat sin andel av det totala antalet studerande under samma tidsperiod. Eftersom andelen med studiebidrag minskar med stigande ålder borde denna åldersförskjutning ha lett till en nedgång av studiestödsnyttjandet inom högskolan. Andelen som har studiebidrag har dock ökat i samtliga redovisade åldersgrupper, vilket tycks ha vägt upp denna effekt. Detsamma gäller andelen som tar studielån, vilket har gjort att andelen som tar lån även ökat totalt sett.

Låg andel med studiemedel bland deltidsstuderande

Andelen som studerar med studiemedel är mycket hög bland dem som studerar på heltid inom högskolan. Under andra halvåret 2016 hade nästan 90 procent av dem som var heltidsstuderande studiebidrag. För dem som studerade på deltid var andelen betydligt lägre, endast 25 procent av dessa studerande hade studiebidrag vid samma tidpunkt. Andelen som har studiebidrag har dock varit i stort sett oförändrad för både hel- och deltidsstuderande under den undersökta perioden.

Även när det gäller andelen som tar lån är skillnaderna mellan hel- och deltidsstuderande stora. Av dem som läste på heltid under andra halvåret 2016 hade 64 procent studielån. Motsvarande andel för dem som studerade på deltid var 16 procent. För både studerande på heltid och studerande på deltid har andelen som tar studielån ökat något mellan 2012 och 2016.

Tabell 6.2 Studiestödsnyttjande inom högskola och universitet, 2012–2016¹

Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter studier på hel- och deltid.

	Heltid ²			Deltid ³			Samtliga		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	228 593	89	64	96 796	25	14	325 389	70	49
2013	229 376	89	64	90 877	26	15	320 253	71	50
2014	227 779	89	66	90 076	26	16	317 855	71	51
2015	227 054	89	67	87 971	27	16	315 025	72	53
2016	226 607	89	68	87 686	25	16	314 293	71	53

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

² >= 30 högskolepoäng under andra halvåret respektive år.

³ < 30 högskolepoäng under andra halvåret respektive år.

Knappt en tredjedel av de studerande inom högskolan läser på deltid och sju av tio är heltidsstuderande. Denna fördelning var i stort sett oförändrad under perioden 2012–2016.

Distansstudier påverkar andelen med studiemedel

Att studera på distans eller över internet innebär ökade möjligheter för studerande att kombinera studierna med annan sysselsättning. Andelen som har studiemedel är också betydligt lägre bland dem som läser på distans, eller över internet, jämfört med dem som huvudsakligen går en utbildning förlagd till campus. Av dem som studerande på distans eller via internet under andra halvåret 2016 hade 31 procent studiebidrag och 20 procent studielån. Motsvarande andelar för övriga studerande var 80 respektive 61 procent. Oavsett studieform har andelen med studiebidrag varit i stort sett oförändrad under perioden 2012–2016. Andelen som tar studielån har endast ökat marginellt för dem som läser på distans, medan andelen som tar lån bland övriga studerande ökat mer markant under undersökningsperioden.

Tabell 6.3 Studiestödsnyttjande inom högskola och universitet, 2012–2016¹

Totalt antal studerande och andelar med bidrag och lån i procent, fördelat efter distans-/nätbaserade studier och ej distans-/nätbaserade studier.

	Samtliga studerande			varav distans/nät			varav ej distans/nät		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag	Andel med lån
2012	325 389	70	49	66 109	31	19	259 280	80	56
2013	320 253	71	50	60 364	32	20	259 888	80	57
2014	317 855	71	51	60 342	32	20	257 513	80	59
2015	315 025	72	53	59 569	32	20	255 456	81	60
2016	314 293	71	53	59 860	31	20	254 433	80	61

¹ Avser studerande andra halvåret för respektive år.

Andelen studerande som huvudsakligen studerar på distans eller över internet har varit tämligen konstant under perioden 2012–2016. Under andra halvåret 2016 uppgick denna andel till knappt 20 procent av det totala antalet studerande inom högskolan.

Fyra av tio har studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla

I detta avsnitt redovisas den huvudsakliga inkomstkällan för studerande inom högskola och universitet fördelat på de fyra kategorierna:

- inkomst av lön, näring och kapital,
- studiestöd,
- övriga skattefria och skattepliktiga transfereringar,
- ingen inkomst.

Inkomstuppgifterna avser hela året, medan uppgifter om studier och nyttjande av studiestöd endast avser andra kalenderhalvåret respektive år. Detta innebär att studiestöd kan vara en persons huvudsakliga inkomstkälla för hela året utan att denna individ nödvändigtvis har haft studiemedel för de studier som bedrivits under andra halvåret. Samtidigt kan en studerande finansiera de studier som bedrivs under andra halvåret med studiemedel trots att hen har en annan huvudsaklig inkomstkälla för hela året.

Av de högskolestuderande som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla under 2016 var det 96 procent som även studerade med studiebidrag under andra halvåret samma år. För dem som tog studielån var motsvarande andel 85 procent. Andelen som har studiebidrag var densamma under hela perioden 2012–2016. Det var dock en något högre andel som hade studielån i slutet av perioden än i början. De allra flesta som har studiestöd som sin huvudsakliga inkomstkälla under året har alltså även studiemedel under andra halvåret samma år. Många har dessutom studielån.

Bland de studerande inom högskolan som hade inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla för 2016 var det 56 procent som studerade med studiebidrag och 33 procent som hade studielån under andra halvåret samma år. Både andelen med studiebidrag och andelen med studielån ökade under perioden 2012–2016. Ökningen var dock tydligast för andelen som hade studielån.

Av dem som hade övriga bidrag och transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla under 2016 var det 43 procent som hade studiebidrag och 28 procent som hade studielån under andra halvåret. Andelen med studiebidrag var i stort sett oförändrad under den undersökta perioden, samtidigt som andelen med studielån ökade något.

Tabell 6.4 Studiestödsnyttjande inom högskola och universitet, 2012–2016¹

Antal studerande och andelar i procent med bidrag och lån, fördelat efter huvudsaklig inkomstkälla².

	Inkomst lön m.m.		Studiestöd			Övriga bidrag och transfereringar		
	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån	Totalt antal studerande	Andel med bidrag lån		
2012	174 357	53 26	134 531	96 81	14 639	42 25		
2013	167 992	54 28	135 762	96 81	14 558	43 26		
2014	170 305	56 30	131 443	96 82	13 972	44 27		
2015	168 320	56 31	131 494	96 84	13 053	43 27		
2016	173 141	56 33	125 974	96 85	13 020	43 28		

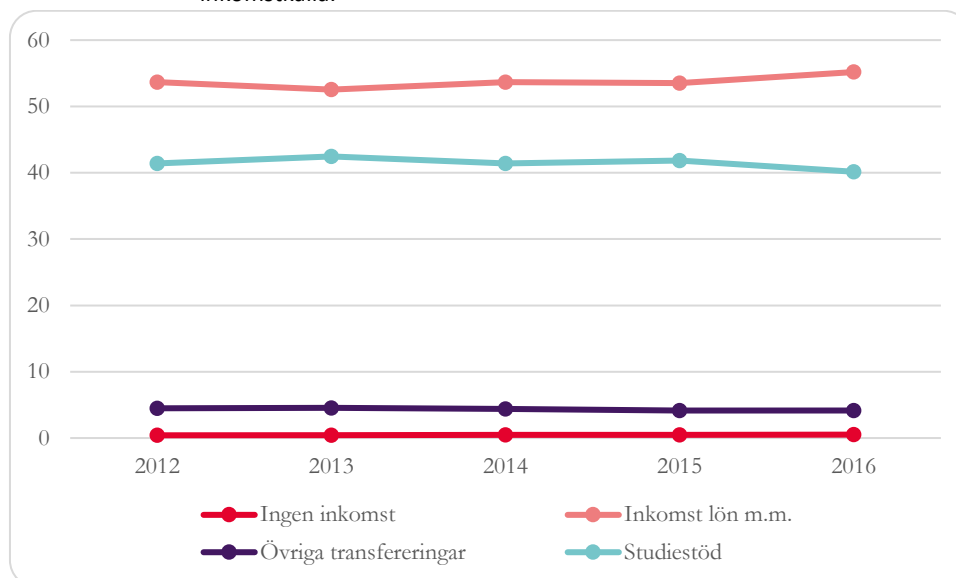
¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

² Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

Fördelningen mellan olika inkomstkällor bland studerande inom högskola och universitet har varit relativt oförändrad över tid. Under 2016 minskade andelen som hade studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla något jämfört med året innan, från 42 till 40 procent. Samtidigt ökade andelen något för den grupp som hade inkomster från lön, näringsverksamhet eller kapital, 55 procent hade detta som sin huvudsakliga inkomstkälla under 2016. Sammantaget förändrades dock fördelningen mellan olika inkomstkällor relativt lite inom högskolan och under hela den undersökta perioden hade fyra av tio studiestödet som sin huvudsakliga inkomstkälla.

Tabell 6.3 Huvudsaklig inkomstkälla¹ för studerande inom högskola och universitet, 2012–2016²

Andelar i procent av samtliga studerande, fördelat efter huvudsaklig inkomstkälla.

¹ Huvudsaklig inkomstkälla avser hela året för respektive år.

² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

De relativt begränsade förändringarna i fördelningen mellan olika inkomstkällor bland högskolestuderande under undersökningsperioden bedöms inte ha påverkat nyttjande av studiestöd generellt. Den ökning av andelen som tar studielån som varit tydlig över tid har dessutom ägt rum inom samtliga grupper.

Inkomstökning bland studerande inom högskolan

Mellan 2012 och 2016 ökade löneinkomsterna för studerande inom högskolan. För hela tidsperioden ökade medelinkomsten med drygt 7 procent. Under 2016 var den genomsnittliga inkomsten 125 100 kronor. Även medianinkomsten ökade och uppgick i slutet av perioden till 73 100 kronor.

Tabell 6.5 Löneinkomster¹ för studerande inom högskola och universitet, 2012–2016²
Medelinkomst och inkomst per kvartil i kronor.

	2012	2013	2014	2015	2016
Medelinkomst	108 085	107 161	111 181	116 454	125 083
P ₂₅	18 609	17 847	19 996	23 799	28 978
P ₅₀ (median)	58 530	57 886	61 342	65 964	73 074
P ₇₅	146 769	142 113	149 285	157 893	171 480

¹ Inkomstuppgifterna avser hela året för respektive år.

² Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

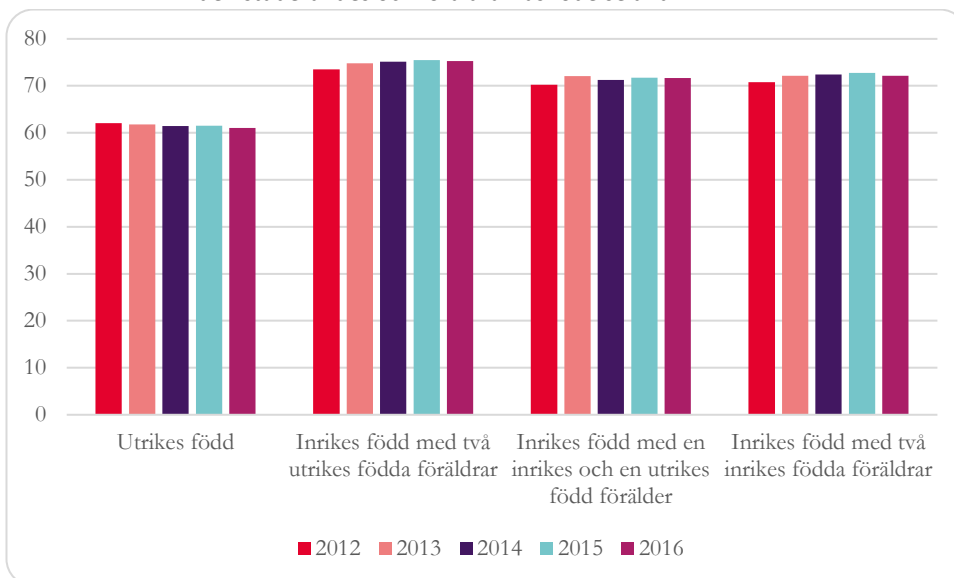
Löneinkomsterna bland högskolestuderande har ökat mer eller mindre kontinuerligt över tid. Samtidigt har andelen som har lön som sin huvudsakliga inkomstkälla inte förändrats nämnvärt, vilket tyder på att de ökade löneinkomsterna inte har haft någon tydlig effekt på andelen som studerar med studiemedel.

Fler studerande med utländsk bakgrund

Precis som inom övriga utbildningsformer finns inom högskolan ett tydligt samband mellan nyttjande av studiestöd och om de studerande har svensk eller utländsk bakgrund. Under hela den undersökta perioden har exempelvis andelen som har studiebidrag varit betydligt lägre bland utrikes födda än bland övriga studerande. Under 2016 var andelen med studiebidrag i denna grupp 61 procent. För studerande som var födda i Sverige och vars föräldrar var inrikes födda var motsvarande andel 71 procent. Andelen var högst, 75 procent, bland studerande som var födda i Sverige men vars föräldrar var födda utomlands. I samtliga grupper har dock andelen med studiebidrag varit i det närmaste oförändrad mellan 2012 och 2016.

Diagram 6.4 Studiestödsnyttjande inom universitet och högskola, 2012–2016¹

Andelar i procent med studiebidrag, fördelat efter den studerandes och föräldrarnas födelseland.

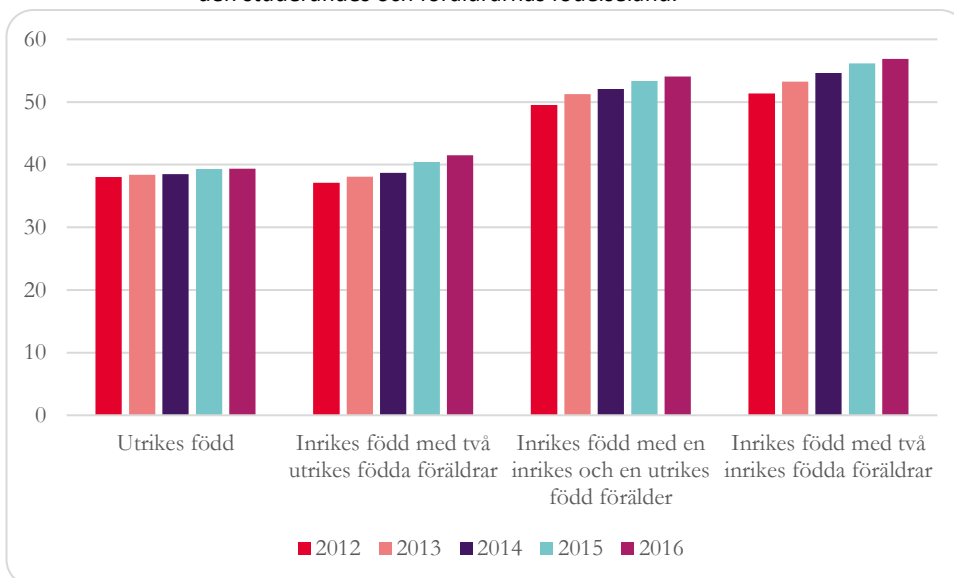

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Även andelen som väljer att låna varierar utifrån de studerandes bakgrund. Andelen som tar studielån för studier inom högskolan är betydligt lägre bland såväl utrikes födda som bland dem som är födda i Sverige men vars föräldrar är födda utomlands. Under andra halvåret 2016 var andelen låntagare i dessa grupper 39 respektive 41 procent. Andelen som tar lån är högst för studerande som är födda i Sverige med inrikes födda föräldrar. I denna grupp hade 57 procent studielån under andra halvåret 2016. Inom samtliga grupper har andelen som tar lån ökat under perioden 2012–2016.

Diagram 6.5 Studiestödsnyttjande inom universitet och högskola, 2012–2016¹

Andelar i procent med studielån, fördelat efter den studerandes och föräldrarnas födelseland.

¹ Studierna avser endast andra kalenderhalvåret för respektive år.

Andelen studerande som är födda i Sverige med inrikes födda föräldrar har minskat något över tid. Samtidigt har andelen ökat för utrikes födda och för dem som är födda i Sverige men som har föräldrar som är födda utomlands. Eftersom andelen med studiemedel, i synnerhet andelen som tar lån, är lägre för dem med utländsk bakgrund jämfört med dem med svensk bakgrund bör denna förändring ha haft en påverkan på nyttjandet av studiestöd generellt. Andelen som har studiebidrag är dock högst bland dem som är födda i Sverige men vars föräldrar är födda utomlands, vilket pekar i motsatt riktning. Dock är det fortfarande en klar majoritet av de studerande inom högskolan har svensk bakgrund. Dessutom har andelen som lånar ökat inom samtliga grupper. Sammantaget tycks därför effekten av att fler studerande har utländsk bakgrund varit begränsad.

6.2 Ingen tydlig påverkan från undersökta förklaringsfaktorer

Andelen som har studiebidrag inom högskola och universitet har varit i stort sett densamma under hela undersökningsperioden. Samtidigt har andelen som väljer att låna ökat över tid. För flera av de förklaringsfaktorer som undersökts i denna rapport går det inte att se någon förändring, vilket även stämmer väl med utvecklingen för andelen som har studiebidrag inom högskolan. Andra förklaringsfaktorer har istället förändrats i en riktning som går emot den faktiska utvecklingen för andelen med studiebidrag och studielån. I Tabell 6.6 sammanfattas utvecklingen för förklaringsfaktorerna och den förväntade effekten på studiestödsnyttjandet.

Tabell 6.6 Högskola och universitet - utveckling för förklaringsfaktorer och effekt på andelen med studiemedel

Förklaringsfaktorer	Förändring	Förväntad effekt på andel som har	
		studiebidrag	studielån
Kön	Oförändrad andel för kvinnor och män		
Ålder	Andel äldre ökar	-	-
Studietakt	Oförändrad andel hel-/deltid		
Distansstudier	Oförändrad andel distansstuderande		
Huvudsaklig inkomstkälla	Andel för lön m.m. ökar	-	-
Svensk/utländsk bakgrund	Andel utrikes födda ökar	+/-	-

För flera av de undersökta förklaringsfaktorerna har inga, eller endast marginella, förändringar inträffat under perioden 2012–2016, vilket är en tydlig skillnad jämfört med övriga utbildningsformer. Fördelningen mellan kvinnor och män har inte förändrats. Dessutom har andelen deltidsstuderande, såväl som andelen distansstuderande, varit densamma under den undersökta perioden. Detta resultat stämmer väl överens med det faktum att andelen som har studiebidrag varit i stort sett oförändrad under de senaste åren. Andelen som tar studielån har ökat för både kvinnor och män, för deltidsstuderande och bland dem som läser på distans.

De studerande inom högskolan har blivit äldre under de senaste åren. Eftersom både andelen bidragstagare och andelen låntagare minskar med stigande ålder bör detta ha inneburit en påverkan på studiestödsnyttjandet generellt. Att andelen som har studiebidrag ökat även bland dem som är under 25 år, och att andelen som tar lån ökar i samtliga redovisade åldersgrupper, tycks dock ha motverkat den förväntade effekten.

Att fler av de studerande har inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla, och att färre huvudsakligen försörjer sig på studiestöd kan även det förväntas ha påverkat studiestödsnyttjandet inom högskolan. Att förändringen i fördelningen mellan olika inkomstkällor har varit relativt begränsad, och att andelen som har studiebidrag och studielån ökat för dem som huvudsakligen lever på löneinkomster tycks dock motverkat denna effekt.

Andelen med utländsk bakgrund inom högskola och universitet har ökat över tid, det gäller både för dem som är utrikes födda och för dem som är födda i Sverige men som har två utrikes födda föräldrar. Den förväntade effekten av denna utveckling är något svårbedömd. Samtidigt som utrikes födda har studiebidrag i lägre utsträckning än andra studerande gäller det motsatta för dem som födda i Sverige men som har utrikes födda föräldrar. När det gäller andelen som tar lån är skillnaderna tydligare, eftersom både dessa grupper väljer att låna i lägre utsträckning än andra studerande. Dock kommer alljämt åtta av tio studerande inom högskola och universitet från en svensk bakgrund, vilket innebär att effekterna av skillnader i nyttjandet av studiestöd inom dessa grupper har haft ett begränsat genomslag på den totala andelen med studiemedel.

7 Avslutande diskussion

7.1 De undersökta faktorerna påverkar andelen som använder studiemedel

Syftet med denna rapport har varit att analysera betydelsen av ett antal förklaringsfaktorer för utvecklingen av andelen som har studiemedel inom utbildningsformerna komvux, folkhögskola, yrkeshögskola, samt högskola och universitet.

Utgångspunkten för analysen, och för valet av förklaringsfaktorer, har varit att det finns skillnader i användningen av studiemedel mellan olika grupper. Att så är fallet har också bekräftats i rapporten.

Nästa steg har varit att undersöka om studerandegruppens sammansättning har förändrats med avseende på de utvalda förklaringsfaktorerna och om detta har påverkat studiestödsnyttjandet. Resultatet indikerar att förändringar i sammansättningen av studerandegruppen har haft betydelse för utvecklingen av andelen som använder studiemedel inom de olika utbildningsformerna.

Utvecklingen av andelen som har studiemedel skiljer sig åt mellan olika utbildningsformer. Dessa skillnader avspeglas också i förändringen av studerandegrupperna inom respektive utbildningsform. Den tydliga minskningen av andelen som har studiemedel inom komvux är till exempel i enlighet med vad som kan förväntas utifrån de förändringar som har skett med avseende på förklaringsfaktorerna. Inom högskola och universitet har studerandegruppen istället förändrats relativt lite, vilket ligger i linje med den faktiska utvecklingen av studiestödsnyttjandet inom denna utbildningsform.

Resultatet från undersökningen visar att de faktorer som har analyserats har en påverkan på studiestödsnyttjandet. Den analys som genomförts har därmed bidragit med ny kunskap om vad som har betydelse för andelen som använder studiemedel inom olika utbildningsformer. Samtidigt väcker resultaten ytterligare frågor om hur olika faktorer påverkar användningen av studiemedel och hur denna påverkan bör analyseras. I resterande del av detta kapitel diskuteras några särskilda aspekter av de resultat som har presenterats i rapporten.

7.2 Vad innebär ökningen av distansstudier för nyttjandet av studiestöd?

Denna rapport visar att andelen distansstuderande har ökat inom komvux, folkhögskolan och yrkeshögskolan. Eftersom studerande på distans har studiemedel i betydligt lägre utsträckning än andra studerande har detta också påverkat andelen som har studiemedel. Även om trenden att fler studerande läser på distans finns inom flera utbildningsformer finns också skillnader som delvis talar emot att det är en generell utveckling.

Högskolan är den utbildningsform som tydligast skiljer sig på från övriga. Här har andelen distansstuderande bland dem som studerande under andra halvåret respektive år inte förändrats nämnvärt under den undersökta perioden. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har i tidigare analyser²⁹ visat att andelen distansstuderande ökade fram

²⁹ Universitetskanslersämbetet (2017).

till och med läsåret 2010/11 för att sedan successivt minska. Den främsta förklaringen till utvecklingen är att antalet fristående kurser har minskat över tid. Eftersom distansutbildningar har varit betydligt vanligare inom fristående kurser än inom programutbildningar har därmed såväl antalet som andelen distansstuderande minskat. Samtidigt visar UKÄ:s analys att distansstudier har blivit allt vanligare inom programutbildningar, vilket innebär att distansutbildning är på frammarsch inom delar av högskolan.

Även inom yrkeshögskolan har det gjorts en genomgång av distansutbildningar. Myndigheten för yrkeshögskolan (MYh) har redovisat uppgifter som visar att andelen distansutbildningar har ökat inom utbildningsformen.³⁰ Skolverket konstaterar att distansstudier blivit vanligare också inom komvux under den senaste tioårsperioden.³¹ Dessutom visar statistik för folkhögskolan på en ökning av antalet studerande som läser på distans.³²

Den flexibilitet som distansutbildningar ger innebär ökade möjligheter att kombinera studierna med annan sysselsättning, och därmed också att finansiera studierna med andra inkomster än studiestöd. Dessa möjligheter blir ännu större om studierna dessutom bedrivs på deltid. Om distans- och deltidsstudier fortsätter att öka i omfattning inom flera utbildningsformer är det därför högst troligt att andelen som har studiemedel kommer att fortsätta att gå ned. Studier på distans innebär samtidigt större möjligheter att anpassa studiesituationen till olika behov. Den ökade flexibiliteten som distansstudier innebär kan exempelvis vara värdefull för att göra det möjligt för olika grupper att studera inom högskolan.³³ Detsamma har även framförts gällande komvux³⁴ och yrkeshögskolan³⁵.

7.3 Har studiestödets betydelse som försörjningskälla förändrats?

I denna rapport har det framkommit att färre studerande har studiestöd som sin huvudsakliga inkomstkälla, samtidigt som fler främst försörjer sig på inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital. Dessutom har löneinkomsterna ökat i sig. Det gäller samtliga utbildningsformer, även om förändringen har skett i olika takt. Vad innebär denna utveckling?

Sverige har under hela undersökningsperioden befunnit sig i en högkonjunktur. Det har inneburit att möjligheterna till inkomster från annat än studiestöd har förbättrats för de studerande, antingen genom att fler har kunnat få ett arbete eller genom att de som redan har haft ett arbete har kunnat arbeta mer än tidigare. Det är rimligt att tänka sig att högkonjunkturen är en viktig förklaring till de ökade löneinkomsterna bland studerande inom olika utbildningsformer. Högre löneinkomster kan även ha inneburit att fler kommit att ingå i den grupp som har inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla.

³⁰ Myndigheten för yrkeshögskolan (2016).

³¹ Skolverket (2018), s. 5.

³² Se Statistiska centralbyrån (2017).

³³ Se Universitetskanslersämbetet (2017).

³⁴ Skolverket (2018), s. 5.

³⁵ Myndigheten för yrkeshögskolan (2016).

En inkomstökning kan innebära att behovet av studiestöd minskar. CSN har till exempel tidigare visat att andelen som tar lån till viss del förklaras av de studerandes inkomster³⁶. För de personer som har förhållandevis höga inkomster kan en inkomstökning även innebära att de påverkas av inkomstbegränsningen i studiestödssystemet och därmed inte längre har rätt till studiestöd.

I viss mån kan utvecklingen även tolkas som att nya grupper av studerande tillkommit, studerande som inte vill eller inte kan studera med studiemedel. Utvecklingen inom folkhögskolan kan till exempel tolkas på detta sätt. Under andra halvåret 2016 ökade andelen studerande inom folkhögskolan som hade inkomst av lön, näringsverksamhet och kapital som huvudsaklig inkomstkälla. Samtidigt minskade andelen som hade studiemedel i denna grupp markant. Detta kan tolkas som att det tillkommit en ny grupp studerande där behovet av studiestöd är mindre.

De senaste årens högkonjunktur spelar förmodligen en viktig roll för utvecklingen och det behöver inte nödvändigtvis vara så att nyttjandet av studiestöd har genomgått en tydlig förändring bara för att fler har fått högre inkomster. Utvecklingen inom vissa utbildningsformer tyder dock på att studerandegruppen har förändrats. Att färre har studiestöd som huvudsaklig inkomstkälla, samtidigt som andelen studerande på deltid och distans ökar, kan också ses som en indikation på att studiestödets betydelse som försörjningskälla har förändrats under de senaste åren. CSN:s återkommande undersökningar³⁷ om de studerandes ekonomiska och sociala situation visar dock att studiestödet alltså rekryterar till studier. Resultaten från dessa undersökningar antyder dessutom på att studiestödet kan ha fått en större ekonomisk betydelse för vissa studerandegrupper.

7.4 Hur kan analysen av studiestödsnyttjandet utvecklas?

Analysen i denna rapport bidrar med ny kunskap om vad som påverkar andelen som använder studiemedel. De faktorer som analyserats är: kön, ålder, utbildningsnivå, studietakt, studieform, inkomster och försörjning, samt svensk och utländsk bakgrund. Dessa har visat sig vara viktiga för att förklara utvecklingen av andelen som har studiemedel. Samtidigt visar resultatet att det finns potential att utveckla analysen i eventuella kommande undersökningar av hur studiestödet används inom olika utbildningsformer.

Det finns till att börja med stöd för att ytterligare faktorer bör inkluderas i analysen för ge ännu större förståelse för vad som påverkar studiestödsnyttjandet. Ett argument för det är att det går att se tydliga förändringar av andelen som har studiemedel även inom de grupper som kan kopplas till de olika förklaringsfaktorerna. Ett exempel på det är den ökande lånebenägenheten inom högskolan, som går att se inom i stort sett samtliga analyserade grupper.

Inom vissa utbildningsformer, t.ex. folkhögskolan, har det skett relativt kraftiga förändringar från ett år till ett annat, vilket inte fullt ut gått att förklara utifrån de förklaringsfaktorer som analyserats inom ramen för rapporten. Det är ännu ett skäl för att utöka analysen med fler förklaringsfaktorer, t.ex. betydelsen av inom vilket utbildningsområde studierna bedrivs.

³⁶ Se CSN (2017b).

³⁷ CSN (2018a), s. 47–48.

Ytterligare en anledning till att inkludera fler faktorer i en eventuell kommande analys är de skillnader som finns mellan olika utbildningsformer. Vissa förklaringsfaktorer tycks påverka studiestödsnyttjandet på olika sätt beroende på vilken form av utbildning det är frågan om. Det är därför tänkbart att det finns ytterligare faktorer som är relevanta att inkludera, vilka dessa är kan dock skilja sig åt mellan olika utbildningsformer.

Resultatet av undersökningen tyder på att flera förklaringsfaktorer samverkar med varandra. Detta har endast beaktats i begränsad utsträckning inom ramen för arbetet med denna rapport. I en eventuell framtida analys av vad som påverkar nyttjandet av studiestöd bör dock denna aspekt utvecklas ytterligare. Ett exempel på detta är kopplingen mellan deltids- och distansstudier. Ett annat är hur faktorer som ålder och kön förhåller sig till andra förklaringsfaktorer. En ansats som tar större hänsyn till hur olika faktorer samverkar skulle förmodligen ge mer uttömmande svar angående vilka förklaringsfaktorer som är de viktigaste för att förklara andelen som har studiemedel inom olika utbildningsformer.

8 Referenser

- CSN (2014). *Studiestödsnyttjande*. CSN, rapport 2014:5. Dnr 2013-100-9623.
- CSN (2015). *Studiestödsnyttjande 2014*. CSN, rapport 2015:3. Dnr 2014-100-8975.
- CSN (2017a). *Studiestödsnyttjande 2015 – Kommenterad statistik*. CSN, rapport 2017:1. Dnr 2015-100-9484.
- CSN (2017b). *Lånebenägenhet bland studerande med studiemedel*. CSN, rapport 2017:4. Dnr 2017-219-5265.
- CSN (2018a). *Studerandes ekonomiska och sociala situation 2017*. CSN, rapport 2018:3. Dnr 2018-219-2451
- CSN (2018b). *Studiestödet 2017*. CSN, rapport 2018:2. Dnr 2018-109-1427.
- CSN (2018c). *Varför tveka att ta studielån? – Studerande med utländsk bakgrund förklarar*. CSN, rapport 2018:4. Dnr 2018-219-4200.
- CSN (2018d). *Statistik över studiestödsnyttjande 2017. (Tabeller)* Dnr 2018-100-1093. <https://www.csn.se/download/18.7b64842c163e9731aa723d3/1534751863248/Statistik%20%C3%B6ver%20studiest%C3%B6dsnyttjande%202017%20dnr%202018-100-1093.xlsx> (Hämtad 2018-11-22).
- Myndigheten för yrkeshögskolan (2016). *Översyn av distansutbildningar inom yrkeshögskolan*. Regeringsuppdrag 4.
- Proposition 2017/18:1 *Budgetpropositionen för 2018. Utgiftsområde 15 Studiestöd*.
- Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Centrala studiestödsnämnden. U2015/323/SF.
- Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Centrala studiestödsnämnden. U2015/03638/SF.
- Skolverket (2018). *PM – Elever, kursdeltagare och studieresultat i grundläggande och gymnasial vuxenutbildning år 2017*. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3969> (Hämtad 2018-11-22).
- Statistiska centralbyrån (2017). *Folkhögskolan vår- och höstterminen 2016*. Sveriges officiella statistik. Statistiska meddelanden. UF 22 SM 1701. https://www.scb.se/contentassets/ace27031427b4acda3b8c3f68cc0edcf/uf0510_2016a01_sm_uf22sm1701.pdf (Hämtad 2018-11-22).
- Universitetskanslersämbetet (2017). *Distansutbildning i svenska högskola. Redovisning av ett regeringsuppdrag*. Rapport 2017:18.

Vi gör studier möjligt.